శ్రీమద్రామాయణము

Picture of OM

గేయ కావ్యము

రచన:
"కళాసరస్వతి", "నాటక కళాప్రపూర్ణ"
ధూళిపాళ
సీతారామశాస్త్రి
రంగస్థల, సినీ నటులు

శ్రీరామ
శ్రీహనుమాన్

యుద్ధ కాండము

ప్రార్థన

శ్రీపతీ, దురితాపనోదన - శ్రీరామా! పావనా!
శ్రీసీతారామదూతా - శ్రీ అంజనాసుతా!
విఘ్నములబాపేదొరా - విబుధవంద్యవినాయకా!
అక్షరప్రదాతా - హయగ్రీవదేవా!
విమలవీణాపాణీ - కమలసంభవురాణీ!
సప్తగిరిపై వెలసినట్టి - స్వామివేంకటేశా!
మీపాదాబ్జములనంటి - మిమ్మునేకడువేడుకొంటి
కరుణమీరలు - వరములొసగుడు
"గేయరామాయణము" మీరల - మేయకృపత్వరఁబూర్తిసేయుడి

శ్రీరామ
శ్రీహనుమాన్

యుద్ధ కాండము

తనదు నెమ్మది సంతసించి - దశరథాత్మజుడెంతయున్
ఈతనికి సరిజోడు వీరుం - డెవడు జగతిని లేడటంచును
రఘుకులంబును గాచె మిక్కిలి - రాణనెందిన వీరుఁడితడని
ప్రస్తుతించెను పావమానిని - పరిపూర్ణహృదబ్జుడై 1

ఈవు చేసిన యుపకృతికే - నే ప్రతికృతి సేయగలను?
రాజ్యహీనుఁడ, ధనవిహీనుఁడ - రమణిహీనుఁడ, వననివాసుఁడ
నాదరింగల చిఱుతబహుమతి - నాదు కౌగిలియొక్కటియకద
దీనిగైకొని తృప్తిపడియా - భానుకులు, ననుగావు నెచ్చెలి 2

అనుచు పులకితుఁడౌచు రాముఁడు - హనుమఁ బిట్టుగ గౌగిలించి
తన మనోజ్ఞార్పణ మొనర్చెను - వినయునకు నా హనుమకప్పుడు
ఆదటన్ సుగ్రీవు గనుగొని - యాతడడిగెను ఖేదమొదవగ
అఖిల వానరసైన్యములతో - నంబుధిని దాటుటదియెట్లని? 3

ప్రాజ్ఞులంబ్రాజ్ఞుండ వీవు - రాజవరులకు రాజవీవు
సేతునిర్మితియొకటియగుచో - కోతినేతలు సేతురంతయు
కామరూపులు, కడిది శూరులు - కదనముఖమున వీక విడబో
రనుచు రామునకర్కసూనుం - డధికధైర్యము గూర్చె నెమ్మది 4

అపుడు రాముండనియె నీగతి - నంబుధిని నింకించి వైతును
వారధింగట్టింతు నిక్కము - వానరుల సాహాయ్య సంపద
లంకనాశమ్మగుట సత్యము - రమణి జానకి రాక తథ్యము
తెలియజెప్పుము ముందు రావణు - బలిమి, వానరవీర! యనవుడు 5

వాయుజుఁడు రావణుని బలమును - వాని తనయుల బలిమి జెప్పి
స్వామి యను మతి మాకు గలిగిన - యీ మహోదధి దాటి ప్రేల్మిడి
రావణాసురు హతము జేసి - లంక గంగం గలిపి వేసి

క్రొత్తులెవరో దెలియజెప్పి - మాత సీతను దెత్తుమంచన 6

ఎప్పుడోయననేలయాదిన - మిప్పుడే శుభలగ్నమంచును
అర్కసూతికినాజ్ఞనొసగి - మర్కటులువెనువెంటరాగ
ఫాల్గుణపుమాసమ్మునందు - పౌర్ణమిని - శుభదివసమందు
అభిజల్లగ్నమ్మునందు - నాజికింబయనించె రాముఁడు 7

నీలునేతృత్వమ్ముకడిమిని - వేలకొలదిగప్లవగవరయుతి
కాకదీటినయోధవరుఁడు - పీఁక, మునుకపితేఁ డునడువగ
చారుతరశ్రీరామచంద్రుఁడు - మారుతాత్మజుమాంసలాంసము
నతనియనుజుఁడులక్ష్మణుండు - నంగదునినెఱి మూపునెక్కి 8

సాగిరటకిష్కింధనుండి - సంహరింపగరావణాసురు
వానరేంద్రులపాదహతిచే - పాంసువెంతయుఁబైకిబ్రాకి
అంబరస్థలిగప్పివైవగ - నంధకారముదిశలగ్రమ్మెను
చేరనాకపిసైన్యమంతయు - వారిధింధరి, సంతసమ్మున 9

పారమెన్నగరాని మర్కట - వారమంతయుజేరనొకచో
మూడుతెగలుగజీల్చెరపిజుడు - కూడియుండినసేననంతయు
కొండముచ్చులు - నెలుగుబంటులు - కోతినేతలు, నందఱందరె
కాంచుచుండిరియచటి పింతల - నెంచుకొంచుననొకరినొకరు 10

భూమిపుత్రికమదికితగిలి - బొగులుచుండగరాముఁడిద్దరి
ఊర్మిళాపతిప్రక్కనిలబడి - ఊరడించెనుకరమునగ్రజు,
హనుమజేసినదహనకాండకు - అక్షాదులమరణవార్తకు
అద్దరింగలరావణాసురుడాత్మ - దద్దయుగుందుచుండియు 11

భావికార్యక్రమముగూర్చి - పలుమరుంజర్చించె మంత్రుల
వజ్రదంష్ట్రుడు, దుర్ముఖుండు - ప్రహస్తుండు, నికుంభాది

యోధులందరుజబ్బచఱచి - యుద్ధమొనరుపసిద్ధమనిరి
ఒక్కరొకరమెకూల్తుమనిరి - యొక్కుమ్మడిరామదండును 12

ఆజికైసన్నద్ధుజేసిరి - యప్పుడేయారావణాసురుఁ
అట్టితఱి విభీషణుఁడుదా - ననునయంబుగనిట్లుబలికె
అన్నరో! మన్నించుమన్న - విన్నవించెదనాదుమనవిని
సామదానభేదములతో - సత్ప్రయత్నముసేయవలె, మును 13

రాముఁడో! జగదేకవీరుఁడు - రణమునందసమానశూరుఁడు
దైవబలమునుగలిగియుండిన - దయాదాక్షిణ్యములరాశి
అతనితమ్మునిలక్ష్మణునిన - య్యాదిశేషునిరూపమంద్రు
అతనినెచ్చెలియర్కసుతుఁడు - యంబరముభేదించగలడు 14

ఒక్కకోతియెమున్నువచ్చి - తుక్కుతుక్కుగజేయలంకను
కోట్లకొలదిగవచ్చిదూకిన - కూడులంకకుచేటునిక్కము
పలికినందోసంబుగాని - తెలివితోయోచింపుమన్నా
అడవిలోనున్నట్టిరాముని - యతివదెచ్చుట మొదటితప్పు 15

వనములోపలనాపెనుంచి - పట్టఁజూచుటగొప్పతప్పు
దూతయగునాకోతివానికి - తోకగాల్చుటకరముతప్పు
అన్నితప్పులునీయందున - యున్నవనుటిదిసత్యమన్నా
ఇప్పుడైననుదప్పుదెలిసి - యొప్పుదారినినడువుమన్నా 16

పరువుకోసము ప్రాకులాడక - భక్తిమైసీతమ్మతల్లిని
రామచంద్రునికప్పగించి - యోముమనిపాదములవ్రాలుము

అట్టులంగాకున్న నిజముగ - నంతరించునుదనుజవంశము
నీదుసేమమునెంతునన్నా - నాదుహితమునువినరయన్నా 17

అనినవినియారావణాసురుఁ - డలుకమెలికొననులికిపడుచు
అర్ణవమ్ములునాల్గుపొంగి - యంబరముఁజుంబించినన్
నింగితానైవంగివచ్చి - నేలనేస్పృశియించినన్

రాముడిటకాలిడుటకల్లయ - లంకసీతంగనుటజరుగదు 18

అనుచునీగతిబల్కియాతం - డందరన్ బిలిపించెసభకు
తానువలచినలేమపైగల - తనదుకూరిమిదెలిపెనిట్టుల
రాకనాటిశశాంకుగేరుచు - రంగెసంగెడిమోముగలయది
రామచంద్రునిరాణియంట - యామెనామముసీతయంట 19

దండకాటవి, పర్ణశాలను - తానొంటిగనుండియుండగ
మనసు పడినేదెచ్చితిని, యా - మందయానను లంకలోనికి
మారు విరితూపులకులోనై - మ్రగ్గిపోవుచు, సిగ్గువీడి
నాదుతమి వివరించిచెప్పుచు - నామెకిచ్చితి గడువు వర్షము 20

గడువుకొఱకే నెదుఱుజూచుచు - కాలమును లెక్కించుచుండగ
అర్కజుని సాయమ్ముకల్మిని - నడవి దిరుగుడు మూకగూడి
రామలక్ష్మణులరుగుదెంచి - యీ మహోదధి కవల విడిసిరి
రేపొ మాపో లంకపైకి - ఏపెసంగగ వత్తురనికి 21

జానకిని నే వీడి మనను - జయము మనకే గలుగవలెను
మార్గమేమో మీరె దెల్పుడి - మంచిగా యోచించియనుడు
కోపమున గనులెఱ్ఱజేసి - కుంభకర్ణుండిట్లు పలికెను
పరువు మాలిన పనిని జేసి - మఱుగ నేలర సోదరా! 22

నీదు తమ్ముడనై జనించుట - కాదనాకత్వదీప్సితమ్మును
రణమునన్వనచరులద్రుంచి - రాము యమపురికంపుదేనను

ఇటుల నందఱు నిచ్చకంబుల - నెక్కుడోలఁగ రావణాసురు,
అన్నహితుఁడౌ, విభీషణుఁడు - మిన్నకుండగలేక, మఱలన్ 23

ప్రభూ! నాదొక మనవి వినుమని - పాదమంటుచు బలికెనిట్టుల
అలఁతి గాఁదలపకు మురాముని - అరుల పాలిటి యముడతండు
యజ్ఞరక్షణజేసె నొక్కడే - యసురులను ఖండించి దండక
తాటకిని నొక కోలగెడవి - గీటడంచె విరాధునాతఁడె 24

హరుని విల్లును విఱచి ఫెళ్ళున - ధరణిపుత్రికబెండ్లియాడెను
పరశురాముని గర్వమణచెను - పరమమునులకు మోదమొసగెను
వాలినిన్ హత మార్చియాదట - వానరులతో వచ్చుచుండెను
సత్వరమ యర్పించి సీతను - సద్భక్తిని శరణమను మన 25

కఱకుజూపుల నసురవరుడు - గర్జించెడి సింహమోయన
ఛీ! పాపీ! పిఱికి పందా! - చేటుయోచనజెప్పకెప్పుడు
కారుకూతలు కూసినను, నీ - కండలను జెండింతునంచు
వెడలి పొమ్మనె నప్పుడప్డె వి - భీషణుని నా సభను వీడి 26

ఇంటికే నియుబోవకుండగ - వెంటనేతా మింటికెగసి
నలువురను, మంత్రులనుగూడి - పలుతెఱంగుల మదితలంచుచు
బహుళపక్షపుపిదియయుదయము - ప్లవగసేనానాయకులతో
ఉత్తరపుదరిభాపికార్యపు - టెత్తులనుతర్కించుచుండిన 27

రామసౌమిత్రులనుగనుగొని - ప్రేమమీఱగనెఱగినెమ్మది
రామునకుదూరాననుండిన - రపిసుతాదులతోడనిట్లనె
"రక్కసుడ, దుర్మార్గపరుడగు - రావణాసురుతమ్ముడనునే
పిభీషణుండనెడివాడను - వేడవచ్చితిరామచంద్రుని 28

శరణాగతత్రాణ - బిరుదాంకితుండయిన
కౌసల్యతనయుతోనను - గావుమనివేజెప్పుడ"నగ
అర్కసూనప్రముఖు లటజని - యనిరియిటుశ్రీరామపిభుతో
"రక్కసునకిటశరణమిచ్చుట - యిక్కట్లకు మూలమగు"నని 29

అతనిపరీక్షించుటుఱవని - యంగదుఁడుతానపుడుబలికె
శత్రునరులు మిత్రులగుట - జాంబవంతుఁడుకల్లయనియె
పిభీషణుఁడు, ధర్మపరుఁడు - వేడెమిమ్ములనిండుమదిని
మన్నింపన్ దగునటంచు - మారుతాత్మజుఁడనియెతోడనె 30

అందఱిపియుద్దేశములపిని - యంతమునశ్రీరాముఁడనియెను
శరణువేడిన, శత్రువైనను - కరుణమైగాపాడవలెనని

శరణమిడదగువారలెవ్వరో - చక్కగాపివరించిజెప్పి,
సైగలొనరిచిచెప్పవలదు - స్వయముగానీవేగినింగికి 31

ఆలసింపకనతనినిచ్చటి - కాదరమ్మునఁదెమ్మనంగ,
మానవేంద్రునిరమ్యగుణముల - మహితరీతులఁబ్రస్తుతించి
భావమందున, బాహ్యమందున - భక్తినిండుగనున్నవానిని
రావణానుజుదోడుకొనిరా - రభసమునజనెవానరేశుఁడు 32

అంతటనుశ్రీరామచంద్రుం - డనుచునుండినవాక్కులనుపిని
శరణార్థిపిభీషణుండును - స్వాంతముంగడుచెంగలింపగ
ఆప్తులగుతన మంత్రివరులతొ - యంబరంబుననుండివసుధకు
రయమునన్ దావచ్చివ్రాలెను - రాముపదపద్మములసన్నిధి 33

శరణుశరణ మటంచునుడిపి - సరపితనకథనెల్లజెప్పి
సకలస్థావరజంగ మములకు - శరణ్యుఁడవునీవెగద! యని
కరుణతోననుగావు మంచు - కాళ్ళపైబడివేఁడుకొనగా
అభయహస్తంబిచ్చిరాముం - డామీదటనిట్టులనియెను 34

స్వస్థచిత్తుడవగుచువేగమ - బాగుగావచియింపు మిప్పుడు
రాక్షసేశుబలాబలమ్ముల - లంకలోనిరహస్యములను
అనుడు, దాజోడించికరములు - పినిచెనిట్లువిభీషణుండును
నరులును వానరులు దక్క - వరములిడుసురవరులకైనను 35

రణములో మాయన్నరావణు - దును మశక్యముగాదునిక్కము
బమ్మఁదామెప్పించితపమున - వరములనుగొన్నాడు మున్నె
దోర్దండపరాక్రముండు, దుర్వారుఁడు, కుంభకర్ణుడు,
దళవాయిప్రహస్తుండు - దారుణాస్త్రధురంధరుఁడు, 36

అన్నపుత్త్రుండింద్రజిత్తుం - డగ్నిహోత్రునివరములందెను,
మంత్రవిద్యానిధియతండు - మాయారణకోవిదుండు,
మహాపార్శ్వుండకంపనుడు - మహోదరుండాదిగాగల
ఘోరబలులు, కామరూపులు - కోట్లకొలదిగలంకగలరనె 37

విషయములగ్రహియించిరాముఁడు - విపులరోషావిష్టుడౌచు
పాతాళలోకమునడాగిన - బ్రహ్మలోకమునేరబోయిన
హితపురోహిత మంత్రివరులతో - సతీసుతయుతిశమనుపురికి
రావణాసురుసాగనంపుదు - దేవదేవుండడ్డుపడినను 38

లంకకిప్పుడెనిన్నునిజముగ - రాజుగానొనరింతునేను
ఒట్టునిడుకొనుచుంటినిదిగో - గట్టిగాతోబుట్టువులపై

రావణునివధియింపకయె, నా - రాజ్యమునకేతిరిగిచననని
ఔడుగఱచుచుప్రతినగొనెన - య్యాజితనయుడురామచంద్రుఁడు 39

అనుడువెంటనెరావణానుజుడం - జలిన్ ఘటియించిమ్రొక్కి
"నిరతమునునీసేవజేయుచు - నేనువిడిచెదనుసురుల"నియని
అపుడువిభీషణునిరాముం - డంకపాళికబిగ్గగ్రుచ్చి
సౌమిత్రినిి, క్షిప్రమ్మన - జలధినీరముకలశమునగొని 40

అసురపాలితమైనలంకకు - నధిపునీతనిజేయుమనియన,
ఆతఁడట్టులౌనర్చెనప్పుడె - యందఱున్ జేజేలు పలికిరి;
అబ్ధిదాటుటయెట్టులనివా - రప్పుడడుగ విభీషణుండనె
సగరసంభవఖానితమ్మగు - సాగరమ్మది కావునన్ 41

దాశరథి తాశరణువేడిన - తగిన మార్గము జూపునతఁడన,
ఆలమేలనౌనర్చ, నికనని - యబ్ధితటమున దర్భపఱచి
శయనించెను రామచంద్రుడు - శరణాగతుఁడౌచు నబ్ధికి
మూడుయామినులైనఁగాని - మూర్ఖుడా సాగరుఁడు వచ్చి 42

దరిసెనంబిడలేదదేమొ - దయానిధియగు రామమూర్తికి
రాఘవుడు కోపించియంతట - రక్తసిక్తవిలోచనుండై
సామమున ఫలితమ్ములేదు - సాగరము నింకింతునిప్పుడ
అనుచు ధనువును సేతబూని - సునిశితాశుగములను విడిచెను 43

జలధియంతయు దద్దరిల్లుచు - అలలు సుడులుగ మారిపోయెను
అందునంగల జలచరావళి - యార్తిమై విలపింప సాగెను
నదములును, నదులన్ని యింకెను - నలుదెసల జీకట్లు గ్రమ్మెను
పన్నగావళి పడగలవిసెను - పర్వతమ్ములు ప్రేలిపోయెను 44

అప్పటికి సాగరుఁడు రామని - నలుక బ్రహ్మాస్త్రంబు పెఱికి
అల్లెతో సంధించి రాముం - డాకర్ణాంతము లాగుచుండగ
పీఁకచెడి రత్నాకరుండును - వినయవినమితఁగాత్రుడై

స్వామి నను కరుణింపుమింకను - చక్కగా నీ సేవజేతును 45

సింగిముట్టెడి నాదుతరగల - పొంగు సూపక తగ్గియుండెద
నీతివిదుఁడు రామభక్తుఁడు - సేతుబంధనకరణనిపుణుడు
నలుఁడుగలఁడు నీదుసేనను - వలఁతి వారధి గట్టగలఁడన
శాంతిపడి శ్రీరామచంద్రుఁడు - సాగరుని యిష్టానుసారము 46

కడకవిడువక, కడువడిందా - విడిచె ద్రుమకుల్యమున బాణము
రామచంద్రుని యాజ్ఞతలనిడి - రామ శ్రీరఘురామ యంచును
కొండలను, బండలను పెరికి - దండివృక్షములెల్ల బీకి
కట్టగా మోసుకొని వచ్చి - చెట్టుద్రిమ్మరులబ్ధిపైవగ 47

నలుఁడుగట్టెనుకట్టవార్ధికి - నలువుమీఱగనైదుదినముల
కౌసల్యతనూజుడంతట - కరమునన్ జాపమ్మునూని,
తోయజాప్తునిపుత్రుఁడతనికి - తోడురాఁ సౌమిత్రియుతుఁడై
ప్రళయకాలపురుద్రులోయన - ప్లవగనాయకులనుగ మించగ 48

కీశసంతతిఖుసియెసంగగ - కేరింతలుగొట్టుచుండగ
నిస్వనంబులువిన్నవారు - నిస్వెఱంబడిజూచుచుండగ
దివిలోజకనివాసులెల్లరు - దీవనలనందించుచుండగ
బహుళయష్టమినాడుసుకముగ - ప్లవగులందరుజలధిదాటగ 49

వినిచె, వేగుశుకుండువెళ్ళి - పిడిచియున్నవి రాముసేనలు
దక్షిణపుతీరమ్మునందున - దండువెడలగనున్నవారని
ఇప్పుడైననుసీతనిచ్చి - ఇనకులేశునివేడుకొమ్మన

కుపితుడై రావణుఁడుగన్నుల - క్రోధాగ్నినిగ్రక్కుచనెనిటు 50

నిటలనేత్రుండెత్తివచ్చిన - నిఖిలదైవతవరులగూడి
జలధినీరంబింకిపోయిన - అలలుశిఖలైలంకగాల్చిన
రక్కసులువారించిననునను - మొక్కవోనిపరాక్రమమ్మున
రణమునందును ముదునురాముని - యినతనూజునికాలరాయుదు 51

చక్కనేభూపుత్రిజతగా - శాశ్వతమ్మగుసుఖమునొందుదు
ననుచుజాల్మ్ముడురావణాసురు - డనియెశుకసారణులగాంచి
రాముడట, తారాజరాజట - లంకపై ననిసేయునంట
కోతిమూకలుసాయపడగా - సేతువునునిర్మించెనంట 52

సువేలాద్రిమీదనిప్పుడు - సుఖముగాదావిడిసెనంట
మారురూపముదాల్చిమీరలు - మర్కటంబులగలిసిపోయి
వారిలోగుట్టెల్లనెఱిగి - వచ్చివేవచియింపుడనగ

కోతులంబలె మార్చిరూపము - చేతుమట్టులెయంచుజనిరి 53

అర్బుదంబుల కొలది మీటిన - యారాముని సేనగనుగొని
చిత్తవిభ్రమమొంది వారలు - చింతచేదూగాడుచుండగ
రామభక్తుఁడు విభీషణుడు - రయమునంగుర్తించి వారల
పట్టుకొని బంధించి రాఘవు - కట్టెదుట కుదెచ్చిబెట్టెను 54

ఆశవిడి ప్రాణముల మీదను - హస్తయుగళము మోడ్చి వారలు
రక్ష! రక్ష! శ్రీరామచంద్రా! - రావణాజ్ఞను వచ్చినా మన
చూడదగినది యింకనుండిన - చూచి పోండని వారి బ్రోచి
ఏబలమ్మును నమ్ముకొని, నా - యింతి సీతను ముచ్చిలించితొ 55

అబలమ్మును నేను రేపే - యంతమొనరించుట ధ్రువంబని
చేవగలిగిన, సైన్య సంయుతి - జివ్వకును సిద్ధమ్ముగమ్మన
నాదు మాటగ మీదుటే??కి - నయముమై వచియింపుడనగ
జయజయ శ్రీరామయంచు - చయ్యనన్ దామెగిరి పోరి 56

చారులట జని రావణునితో - శ్రీరఘుకులు చలము బలమును
వివరముగ వర్ణించి చెప్పగ - విస్తుబోయి యాతడాదట
ప్రాసాదముపైకి నెక్కి - పరీక్షించెను రామసైన్యము
పేరుపేరున దెలుప వేగులు - వారిబలశౌర్యముల నటిగె 57

నూఱామడ నిడివి, యామడ - లీరేను వెడల్పుగలదై
కడలి మీఱిన చమువు నారసి - తడబడన్హృదయంబు దనుజుడు
నిలకడం గొని, పిదప మంత్రుల - గలిసి మంతన ముండియాపై
మాయి, దోర్బలశాలియైతగు - నేయు, విద్యుజ్జిహ్వు బిలచి 58

మాయవిద్యాబలిమి నిప్పుడ - మేయమ్మగు కళాచాతురి
రాముశిరచాపముల కుద్ధిగ - రంగె నగ సృష్టించి నీవు
వేగముగఁ దెమ్మంచు బలికి - వెంటనే సీతమ్మచెంతకు
??ధేయుడు, రావణుండు - వలపు గ్రక్కుచు నేగుదెంచి 59

పిచ్చిదానా! జానకీ! నే - నిచ్చకంబుల నాడజూడను
నిత్యమును నీ సేమ మఱయుచు - సత్యమును వచియించుచుంటి
హరహరా! నాబంట్లు నీధవు - శిరముద్రుంచిరి పాపము
లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడాదిగ - రణమున్మరణించిరంచు 60

రాము శిరచాపములు రెంటిని - లలన! కనుమని చూపనామెకు

ఇంతి నిజమని మదిదలంచి - చింతాంబుధి మునిగియుండగ
పల్లటిల్లకె యోసి! జానకి! - ప్రయోజనమావంతలేదు

చావుబ్రతుకులు వీరవరులకు - సాజమెప్పుడు సమరతలమున 61

ఇప్పుడైన నుజక్కనెంచి - యొప్పుకొను మీ, సుకముగందువు
నాదు రాణుల రాణివై - నల్దిశలగీరితి సిగనుమని
చెప్పి రావణుఁడరిగినంతనె - శిరము, చాపము మాయమాయె
అంతుతెలియని చింతలోబడి - యింతి సీత మగుందుచుండగ 62

సదయహృదయగు సరమవచ్చి - సాధ్వి! తెలియుము, మాయలియ్యవి
ముల్లోకములేకమై - మూడుయుగములు తపముజేసిన
దనుజ, దివిజులు కలసి పోరిన - దాశరధినోడించలేరు
సీరాముఁడు గెలిచి దనుజుల - నిన్నుగొను, వగవకనియనెను 63

రాక్షసుల మ్రందించుటకునై - రామచంద్రుని సైన్యసమితిని
శంఖభేరిని నాదమ్ముల - సాంద్రముగ మార్మ్రోగ, దాపిని
క్రుద్ధుడై రావణుఁడు నెమ్మది - యుద్ధమునకై సిద్ధపడి మీ
దండువేపురి గొల్పుమిపుడని - దండనాధులతోడ జెప్పగ 64

నీతి విదుడను వన్నెగాంచిన - తాతయగు నమ్మాల్యవంతుఁడు
మనుమఁడగు నక్తంచరాధిపు - గని, నయమ్ముగ బలికె నీగతి
కయ్యమునకై కాలుద్రువ్వకు - మయ్యనాయన రావణా!
సీతనిడి శ్రీరామమూరితి - చేత, వేడుము కావుమనియన 65

ముదిమిచే మతిచెడిన తాతా! - మూలబడి కూర్చుండ జాలక
తుచ్ఛుఁడగు??పుసేనగనుగొని - పెచ్చుమది భయమందుచుంటివి
సంతసించితి నీదు తెలివికి - చాలు మట్లేచూచుచుండుము
రామలక్ష్మణయర్కజాదుల - రణమునందును మాడితీరెద 66

అనుచు గడుచుల్కనగ బలికి - యని పియాతని రావణుండు
తూరు పుంది శ గాచుటకునై - మెరుని భుని బ్రహస్తనాముని,
దక్షిణాన మహోదరాఖ్యుని - త??ణి??భుని మహాపార్శ్వుని
పరమ మాయి, మహాతేజుని - పశ్చిమంబున నింద్రజిత్తుని 67

పురమునంతయు రక్షసేయగ - సరపినిల్పి విరూపాక్షుని,
ఉత్తరమ్మున నేనె నిలచి - కుత్తుకలు ఖండింతు పైరుల

ననుచు బలికి రావణాసురు - ఁడచటి వారలనెల్ల గాంచి

విధి విధానంబంత, దెలిపి - విధిని దూరుచు చనియెనాతఁడు 68

దనుజ సన్నాహమ్మునాతని - యనుజు వలన గ్రహించి రాముఁడు
తూర్పుగ పినిని గాచుటకునై - దొడ్డ సైన్యము తోడ నీలుని
అరిభయుండగు వాలి పుత్రుని - నంగదుని దక్షిణపు దిశను
పశ్చిమంబును రక్షసేయగ - పవన సూనుని యాంజనేయుని 69

మధ్యభాగంబో ముటకునై - మహావీరుల నర్కజాదుల,
ఉదీచిని, రావణ వధార్థం - బుందు మేను నులక్ష్మణుండని,

నీతి విదుఁడా రామచంద్రుఁడు - నిర్భయమ్మును జాటి చెప్పగ
రామునకు జేజేలు పలికిరి - ప్రేమ మీఱగ కీశవరులు 70

రాముఁడెక్కెను సువేలాద్రిని - లంక దాబరికించుటకునై
అతని తోడుత లక్ష్మణుండును - నాపయిన్ సుగ్రీవహనుమలు
విభీషణాదులు, పెద్దలందఱు - వేగ మెక్కిరి యానగమ్మును

వింతలంగని వారలారే - వేడ్కమైనిద్రించి రచ్చట 71

వానరేశుని యాజ్ఞ చొప్పున - వనచరులు వేదండు వెడలిరి
కలుషితంబై లంక, పదసం - ఘట్టనంబె ందూళి బ్రుంగెను,
దుమికె సుగ్రీవుండు తోడనె - దోర్బలమ్మున దనుజ విభుపై
దం??రావణుఁడ తనిబట్టి - బెండు వలె దూరముగ విసరెను 72

బాహాబాహి ముష్టాముష్టి - ప్రబలయుద్ధము జరిగె వారికి
నిక్కుదక్కగతన్నిరావణు - నెగిరి రవిజుఁడు రాముఁజేరెను
క??టునిట్లొంటరి గజేరుట - తంటసుమ్మని మందలించి
రాముఁడప్పుడెయాజ్ఞనిడగ - క్షేమముగ నాదండు గదలెను 73

వే?? మీఁటి పెల్లి విరిసిన - పిలయవార్నిధిచందంబున
రాముసేవకుభూమియీనాసి - ప్రేమకానుకనంపినటుల
కొ??ది మీఁటి న రాముసైన్యపు - కలకలంబులు నిండెనల్గడ
ధారుణీరుహములను గొండలు - తమభుజస్కంధముల నిడికొని 74

నాల్గుగవనుల కీశయోధులు - నడగొండల పగిది గ్రమ్మరి
రాముఁడును లక్ష్మణుఁడునుత్తర - సీమదనుజుల నడ్డగించిరి
ఉభయసేనలు మోహరించెను - ప్రబలముగ రణరంగమందున
యుద్ధభేరులు మ్రోగసాగెను - బ్రద్దవారగ శ్రవణపుటముల 75

ఆజిశాస్త్రవిశారదుండును - నమలచరితుఁడు రామచంద్రుడు
అంగదుని చేరువకు బిలచి - యతని మేని మురుచునుబలికె
రయము మైవిను వీధికెగిరి - రావణుని మున్ముందుదూకి
ఢీ పిసడలక, బెదరుగదురక - నేవచించినయట్లుజెప్పుము 76

"బుద్ధిహీనుఁడ మ్రుచ్చిలించితి - భూమిజాతను, జనకతనయను
ఇప్పుడైనను కండ్లుదెఱచి - యొప్పుకొని నీ గొప్పతప్పును
కానుకంబలె సీతనిచ్చి - కాళ్ళపైబడి వేడుకొనుము
కానిచో నిను, నీదు కులమును - కాలుపురి కతిథులుగజేసెద" 77

అనుటతోడనెయంగదుఁడుదా - నభ్రపదమునకెగసిపోయి
రావణుని కొలువునను వ్రాలి - తీవరమ్ముగ నిటులబలికెను
"అఖిలజగత్సంరక్షకుండగు - ననఘచరితుని, రామదూతను,

నీదునిక్కును జక్క??ంచి - నీటముంచిన వాలితనయుఁడ 78
రామకార్యార్థమ్మయిచటికి - నామహితుఁడంపంగ వచ్చితి
మంచితనమున మహిజనిచ్చి - మహిపుపదముల వ్రాలుమంచును
'తూచా'లునుదప్పకుండగ - వాచింపగ రాముననుడువుల,
కోపారుణనేత్రుండై - పాపాత్ముఁడుదనుజవిభుఁడనె 79

మూర్ఖాంగద వదరుబోతా! - మెప్పు మాటలు ప్రేలబోకుము
రాముఁడన నా మదికి నొకచిరు - దోమతోడ సమానము
పాత పిల్లను పిరిచెనంట - పడతియు సుపులు బాపెనంట
వానరంబుల వెంటనిడుకొని - బవరమునకరుదెంచెనంట 80

నీదు తండ్రి నిచాటునుండి - నిహతు సింగాపించె నాతఁడు
సిగ్గ విడి యవ్వాని సేవల - జేయుచుంటివి పిసిపిదెట్లు?
కోతికూతలు మాను మింకను - నీతిదూరా! కులభ్రష్టా!
అనుచు రావణుఁడతని బట్టుం - డనియనుజ్ఞనొసంగె, తోడనె 81

దనుజతతి తనుబట్టరాగా - దాతను వుకుంచించి వెంటనే
చిక్కినట్టులు చిక్కి వారికి - చీల్చి వారి శరీరమంతయు
ప్రాసాదపు శిఖర మెత్తి - పాదాహతి నేల గూలిచి
పింటికె గిరియంగదుండు - వేగ వ్రాలెను రామపదముల 82

దండువెడలగ నాజ్ఞయిడ - గోదండ రాముఁడు తక్షణంబ
కదలి వచ్చెడి దండు జూచి - కళవళంపడి రాక్షసావళి
బిరబిరందా మేగి చెప్పగ - సురవిరోధికి, రావణునకు,
శిఖరమెక్కి జూచె నాతడు - చేరువంగల రామసైన్యము 83

ధరణి నొక్కట మ్రింగుటకునై - దాపురించిన భూతమోయన
కదలి వచ్చెడి సేనగనితా - బెదురు పడియును నెమ్మనంబున,
సిండు మనమున మీరలందఱు - భండనమ్మొనరింప సాగుడి
నరుని రాముని జెండుడన, వా - నరులు నువ్వడి నెగిరి దూకుచు 84

పిడికింటి బోటులను పెదపెద - పడకులంజే పిసరి వేయుచు
దనుజసైన్యము నంతత్రుటిలో - దద్దయున్ తుత్తుమురు జేయుచు
కోటగోడల పైకినెగురుచు - గోపురంబులు గూలద్రోయుచు
పంట పొలములబాడు సేయుచు - గెంటుచుం ఖండింపనసురుల 85

భండనమ్మున గండు మీఱిన - చండదోర్బల వీరయుత మగు
రాక్షసేశ్వరు సైన్యమంతయు - రూక్షవీక్షల బెకిదుముకుచు
అర్పులుంబె డబొబ్బలిడుచును - యాశపిడిత మప్రాణములపై
వచ్చివెంటనె ప్రధనభూమికి - పెచ్చు పెఱిగిన క్రౌర్యములతో 86

తుత్తునియలొనరించి శిరములు - కుత్తుకలు, సేతులను, గాళ్ళను
కఱకు కత్తుల సఱకు కొనగా - కదలెనని మొనసెత్తు్రపెల్లులు
హాహారవములు మిన్నుముట్టగ - ఆగ్రహావేశమున మునిగి
వీరులందరు రక్తతనులై - విరియవారిన మోదుగుల్వలె 87

అప్పుడంగదుఁడింద్రజిత్తుని - నాంజనేయుఁడు జంబుమాలిని,
అసురవిభుననుజుఁడు మిత్రఘ్నుని - అలని కుంభాసురుఁడు నీలుని
లక్ష్మణుఁడు విరూపాక్షుని - రశ్మికేతుఁడు రామచంద్రుని
కదనమున సుగ్రీవు ప్రహస్తుం - డెదురుకొని రొండొరులు గడిమిని 88

సంగరంబివ్విగిదినప్పుడు - సంకులంబుగ సాగుచుండగ
అంగదుని తాబాదె గదగొని - యతిబలాఢ్యుండింద్రజిత్తు
పట్టగారానట్టి??డిమిని - ప్లవగవీరుండంగదుండును
అతనిపైగుప్పించి దూకి - అఱవఱలు గావించె తేరును 89

మరుత్తనయుఁడు చేతి జఱపున - మ్రందించెను జంబుమాలిని
బలిమి మీరగ గండ్లబెఱకి - నలుఁడు జంపెను ప్రతపనాఖ్యుని
ప్రబలయోధుఁడు సుగ్రీవుఁడు - ప్రహసుని బరిమార్చివెచె
వీరవరుఁడల లక్ష్మణుండు - విరూపాక్షుని హతము జేసె 90

ఒక్కొక్కఁడు ప్లవగవీరుం - డొక్కుమ్మడినె గిరిదూకి
గములు గములుగ రాక్షసాళిని - కాలుపురికననంపగా
వేలువడితక్కుంగలారలు - కాలికిన్వడిబుద్ధిసెప్పుడు
రాతిరెప్పుడు వచ్చునాయని - యాతురతమైనెదురుజూచిరి 91

భానుఁడఱుగగ పశ్చిమాద్రికి - భయము బోవిడి పలలభుక్కులు
విజృంభించుచు నర్ధరాతిరి - వేడ్కమై పసచరులపైని
మ్రింగసాగిరి కపులవరస - పొంగుచును, వాగ్గహాను విసరుచు
స్రుక్కి సగమైపోయి ప్లవగులు - మ్రొక్కి రారాముని పదాలకు 92

అమర్షంబున రామలక్ష్మణు - లప్పుడే సారించి శింజిని
అంపవానను బఱపికొందఱ - నసురవీరులయసురులుడిపిరి
పెచ్చుపెరిగిన నేడ్పురవళులు - హెచ్చుగా మిన్నంటి పోయెను
సమరతలమున సగముభాగము - శవగణమ్ములతోడ నిండెను 93

కాళరాత్రిని, రాత్రిచరులు - కాలయములై రాముదాకిరి
కన్నుబొడిచిన కానబడని - కటికచీకటి రామచంద్రుఁడు
చాపమును సజ్యమ్ముజేసి - చంద్రమండలమట్లులాగి
పిడువబాణపరంపరలను - కడువడంకెనుభూతగణములు 94

తారకావళితోడగ్రహములు - తాఱుమాఱై తల్లడిల్లెను
మహాపార్శ్వుఁడు, వజ్రదంష్ట్రుడు - మహోదరుఁడు, దుద్ధర్షుఁడు,
శుకసారణులాదిగాగల - శూరులందరుగన్నుమూసిరి
కొండముచ్చులుగండురేగి - కొందఱసురులద్రుంచివేసిరి 95

ప్రధనపండితుఁడంగదునిచే - పరాజితుఁడైయింద్రజిత్తు
ముఖాముఖి పోరాడలేక - పోయిమింటికి, మాయపన్ని

కంటికిన్గనుపించకుండగ - నొంటరిగబవరమ్మొనర్చుచు
పిడుగుటంపరవర్షించి - మడియించెను కొంతసేనను 96

క్రుద్ధుడగునాయింద్రజిత్తుడు - కొంచెమునుగసికరములేక
నిశితాస్త్రసమూహమ్ముల - కసిదీఱగ రాకుమరుల
మేలిమిబంగారువంటి - మేనంతయుతూట్లుగొట్టగ
రాకుమారులుపీకచెడి, యౌ - రా! యిదే మనిడిల్లబోయిరి 97

నాగాస్త్రావళులధాటికి - నాగలేకసిరామచంద్రుడు
పెంటితోడనునేలపండుట - మింటినుండియెగాంచె శక్రజి
అతిబలాఢ్యుడులక్ష్మణుండును - నన్నుప్రక్కననేలవ్రాలగ
వానరాధిపులందరుసుపెను - వంతగుందుచుచెంతజేరిరి 98

రాజచంద్రులు మడిసిరని మది - రాజిల్లుచునసురసుతుడు
జాంబవంతుని, నాంజనేయుని - శరభనాము, గవాక్షాదుల

తనదుసునిశతమార్గణపుజడి - దారుణమ్ముగ ముంచివైచెను
ప్లవగులందరుతల్లడిలిభువి - వ్రాలిపోవుటగాంచిరావణి 99

సంతసమ్మునపొంగుచునురా - సౌధమ్మునలోనజొచ్చి
పేరోలగమందుండిన - పితృపాదమ్ములకునెఱగి
రాకుమారులు మడిసిరయ్యా! - నీకెజయమౌనంచుబల్కగ
అంతులేని మహాముదమ్మున - నాదనుజుడు, రావణుండు 100

గ్రుచ్చికౌగిలి హత్తుకొని కడు - మెచ్చుకొని తన ప్రియతనూజుని
బంటులిద్దటి దరికి బిలిచి - వెంటనే మీరేగి సీతకు
చెప్పి తన విభు మరణ వార్తను - చెచ్చెఱంగొని పోయిచూపుడు
ఆజి తలమున నేల గూలిన - రాజసుతుల కళేబరములనె 101

వెంటనే వనికేగి వారలు - కంటజలమును గార్చుచుండిన
భూపుత్రిక సీతమ్మను - పుష్పకముపై నెక్కించి
మింటినుండియె చూపి రామెకు - మంటిపై శరశయ్య మీద,

చచ్చినట్లుగ పండియున్న - చారుచూపుల, రాకుమారుల 102

సీతనెమ్మది దిక్కుతోచక - చింతాంబుధి మున్గి పోయి
ఇంక నాగతియేమటంచును - యేకధారగ గార్చె నశ్రులు
ప్రక్కనుండిన త్రిజటయామెను - బహువిధమ్ముల నూఱడించి

నిజముగాయిది మాయయమ్మా! - గజిబిజింబడబోకుమమ్మా 103

చచ్చినట్లుగ వీరులేరని - జానికమ్మకు నచ్చుచెప్పగ
అప్పుడే గొని పోయి సీతను - నశోకవనిలో బంట్లు చేర్చిరి
కీశనాయకులంత దుఃఖా - వేశులై చుట్టునన్మూగి
ఏమియీ వింతయని రామ - స్వామిసేవలు సేయుచుండగ 104

శరబద్ధుఁడు రామచంద్రుఁడు - చల్లగాదాఁ గన్నుదెఱచి
నెత్తురులు వరదలై పాఱగ - జొత్తిల్లిన మేనితోడుత
దురమునందు విసిర్జితుండై - సొరిగి పడిన సహోదరుం గని
హాలక్ష్మణ! యనుగుతమ్ముఁడ - యనుచు వనరుచు రామచంద్రుఁడు 105

అర్కపుత్రా! సిపుడే - యంగదుఁడు, సీలాఖ్యుండు,
ఆంజనేయుని తోడగూడి - యఖిల వానరసైన్యములతో
సకల పరివారమ్ముతోడుత - సంద్రమ్మును దాటి బొమ్మ

కాకుండిన రక్కసీంద్రు - వీకమైచనుదెంచి వడిమీ 106

మార్గమ్మున కడ్డుపడెదరు - మ్రందింతురు మిమ్మెల్లర
మిత్రులారా! మీకు నేను - మిగుల ఋణపడియుంటినయ్యా!
సకలవేళల మీకు నాదు - సహృదయాశీస్సులివియె
ఏరుచేసిన కర్మఫలమును - వారనుభవింపవలయును 107

పోయిరండు మీరు వెంటనె - పోయిరండన రామచంద్రుఁడు
పెనుగదను డాజేతబూని - వేగవచ్చె విభీషణుండు
రక్తపుమడుగులందొర్లెడి - రామలక్ష్మణులం గాంచి
కంటకడివెడు నీరు గార్చుచు - కళవళంబడి తల్లడిల్లెను 108

ఒక్కొక్కరె నీరసించి - వెక్కివెక్కి యేడ్చుచుండగ
సుషేణుండట కరుగుదెంచి - శోకించుట తగదు, మీకు
సత్వరంబుగ బంపి హనుమను - సంజీవిని దెప్పింపుడు
సొరిగి పోయిన వారు లేచి - తిరుగుచుందురన, నంతలోననె 109

మబ్బుతెరలను చెదరగొట్టి - మంధరాద్రిం బోలి వచ్చెడి
అండజాధిపు గాలి సోకగ - నవనీంద్రుల కట్లు వీడెను
పన్నగంబులు గుండెబగిలి - పాఱిపోయెను తూర్ణమ్ముగ
భూమిదిగి గరుడుండు తోననె - రామలక్ష్మణుల మేని నిమిరెను 110

తేజమును, ధీశక్తి, యోజము - నాజి పుత్రుల కబ్బెనప్పుడె
ఆనందంబిను మడింపగ - మానధనుఁడా రామచంద్రుఁడు
గ్రుచ్చి కౌఁగిట, వైనతేయుని - కృతజ్ఞతలను సమర్పించెను
భువిని గల ప్రాణులే గాక - దివిజులెల్లరు సంతసించిరి 111

నాగపాశవిముక్తులరై - వేగ కడిమిని లేచి నిలిచి
నిన్నుగన మా మేని కబ్బెను - చెన్ననగ, నారాకుమారులు,
పరమవంచకుల సురవీరులు - భద్రముగ మీరుండవలెను
సకలశుభములు కలుగు మీకని - చనియెనప్పుడె వైనతేయుడు 112

హర్షభరమున కీశకేసరు - లంబరమ్మునకెగిరి దూకుచు
వాలములనాడించుకొనుచు - వాద్యముల మ్రోగించుకొనుచు
రాక్షసుల దూలించు వేడుక - రణమొనర్పగ ముందుకురికిరి
వానరావళి జయస్వనములు - వార్ధులందఱ లించి పైచెను 113

రక్కసులువెన్నిచ్చిపాఱిరి - రావణాసురుగుండెబగిలెను
రోషాంబుధి మునిగిదనుజుఁడు - రూక్షవీక్షల సారించుచు
దురమునందసమానుఁడనదగు - ధూమ్రాక్షునిననికిబొమ్మన
మేరునిభరథజాలములతో - వారువమ్ములసమూహములతో 114

పట్టిసంబుల, పరశ్వధముల - పరిఘగుదియల, శూలములగొని
లెక్కకందనిదనుజసైన్య - మ్మెక్కుమ్మడివెంటరాగా
వనచరులమ్రందించుకోరిక - యినుమడింపగనంతకంతకు
అతఁడుసాగెనుప్రధనభూమికి - నమితక్రౌర్యముప్రస్ఫుటముగాన్ 115

పైకిదూకుచువచ్చుచుండిన - ప్రబలధూర్తుల, నసురతతిగని
శౌర్యధైర్యస్థైర్యసారులు - సమరమందసమానతేజులు
కలహాలంపటులద్రిచారులు - కయ్యమునకుంగాలుద్రువ్వి రి
పరశు, పట్టిస, త్రిశూలంబుల - దారుగిరిగ్రావములహతిచే 116

శిరములెన్నోబ్రద్దలయ్యెను - కరచరణములుతెగిపడియెను
కుత్తుకలుతెగినాట్యమాడెను - నెత్తురేఱులుపాఱసాగెను
మేనులెన్నోచీలిపోయెను - పీనుగలుదొర్లాడసాగెను
పోరుసలిపిరియుభయసేనలు - కాఱుకొన్నజయేచ్ఛలతో 117

ధూమ్రాక్షుడుకినుకమైపడి - దునుముచుండగకపివరేణ్యుల
ఉరుగ్రావమువిసరివైచెను - ఉగ్రతేజుండాంజనేయుఁడు
ఒక్కదెబ్బకుశిరమునాలుగు - వ్రక్కలై ధూమ్రాక్షుఁడొఱగెను
రక్కసులుపరువెత్తిపోయిరి - లంకత్రోవంబట్టివెంటనే 118

విభునియానతివజ్రదంష్ట్రుడు - వేంచేసెనుసమరభూమికి
గజతురగపదాతియుతిమయి - ఘణంఘణయనుతేర్లరవముల
కేకలిడుచును, గర్జించుచు - కెరలిదూకిరికీశయోధులు
దుమికెనయ్యెడనంగదుండు - దోర్బలమ్మునదరులద్రుంపగ 119

రోషాగ్నిచ్ఛటలబఱపుచు - రుధిరనదులనువరుసదాటుచు
శవచయమ్ములమీదనడచుచు - శత్రుశరములనుగ్గుసేయుచు
వజ్రదంష్ట్రునివ్రక్కలించెను - వాలిపుత్రుండంగదుండు
వెన్నుజూపుచుపాఱిపోయిరి - వీఁకచెడియాదనుజవీరులు 120

పంపెనప్పుడుదనుజనాథుఁడ - కంపనుండనుదొడ్డవీరుని
పెండ్లికింబలెనతఁడుసాగెను - పెద్దరథగజతురగతతులతో
త్రోవనేసెదురయ్యెవానికి - దుశ్శకునములధికముగను
ఉభయసేనలుదారసిల్లెను - ఉసురులంగలయాసవీడి 121

అగములవనీజములజేగొని - యనినొనర్చెనురామసైన్యము
పిఱితివియకయకంపనుఁడుదా - గరమునంబెదగదనుదాలిచి
ప్రక్కలించెనుకీశశిరముల - చెక్కలైభువిపైనబడగ
అతనిధాటికినిల్వజాలక - యగచరోత్తములడలుగదిరిరి 122

ఆంజనేయుండెగిరిదూకె - నకంపనునితోకోలుతలకు
అంపవర్షముగురియించెను - కంపమొందకకంపనుండు
మత్తవారణముంబోలుచు - నత్తఱినిదద్వాయుతనయుఁడు
వీరవిహారమునుసలిపెను - వైరివీరులహతమొనర్చుచు 123

మంటలంగుఱియించె, రక్కసి - కంటునసిలజుద్రుంచుటకునై
సరకుగొనకయపవనసూనుఁడు - సాధనమువేరొండులేక
అగమునొక్కటిపెరికివిసరగ - నగలించెనుదనుజవీరుఁడు
యినుమద్దివృక్షమొక్కటి - హనుమానుఁడువెళ్ళగించి 124

అవలీలంగేల్ద్రిప్పుచు - నసురుపైవడివిసరివైచెను
సాలమ్మునుద్రుంచివైచి - సరభసమ్మునకంపనుడు

గాయపఱచగమార్గణమ్ముల - గాలిపట్టిని, భీతిగదురక
వీకమైయావాయుసూనుఁడు - విరుగబాదెనుదనుజవీరుని 125

నేలగూలెనకంపనుండు - గోలుగోలునపెక్కుయేడ్చుచు
ఆజిలోపలనకంపనుఁడును - అంతకాతిథియయ్యెననివిని
దగ్ధమానుండైదశాస్యుడు - దాపునంగలప్రహస్తునితో
రయమునన్నీవేగిదురమున - రాజసుతులందునిమివేయుము 126

అంతిమంబునవిజయమెయ్యెడ - నసురజాతికెగల్గుననగ
సందేహాయత్తచిత్తత - స్వామినాదగుమనవివినుము
రమణిజానకినప్పగించి - రామువేడుటన్యాయమైనను
ప్రభునాజ్ఞనుతలందాలిచి - ప్రధనమునకేబోదుననియని 127

సర్వపరివారములతోడను - చటులశస్త్రాస్త్రములజేగొని
యుద్ధమునకుప్రహస్తుడేగెను - దద్దరిల్లగనేలయంతయు
దనుజతమమునుబాఱద్రోలగ - నినులపోలికనొక్కుమ్మడి
ప్రధనభూమికికపులుదూకిరి - పట్టికొట్టుండనుచురిపులను 128

దుమ్ము, నెత్తురు, మేనులందెగ - గ్రమ్ముకొన్ననులెక్కసేయక
అంబరంబునకెగసివెండియు - నవనిమీదికిదూకియున్

ఒకరినొక్కరుజంపుకొనుచు - నుభయసేనలుగచ్చరేగగ
ప్రాణములకై ప్రాకులాడక - ప్రధనమునమేనొడ్డసాగిరి 129

ప్రళయకాలపురుద్రునింబలె - ప్రహస్తుఁడుతాతీండ్రజూపుచు
బల్లెములజేబట్టిగ్రుమ్మియు - బాహుతలములమోదియున్
వాజులంగఱపించి, కత్తుల - వాదరలదెగవేసియున్

కపిబలమ్మునునుగ్గనూచగ - గసిమసంగుచునుండగ 130

కోలుతలనొనరించెతోడనె - నీలుఁడను ప్రఖ్యాతవీరుఁడు
దునిమెప్రహస్తునికార్ముకంబును - ద్రుంచెసారథి, వారువమ్ముల
కొండనొండునువిసరిగొట్టి - పిండిజేసెనువానిశీర్షము
పరిపంథులతమమణంచి - భాస్కరుండైతేజరిల్లెను 131

హతశేషులుతోడనేకథ - నంతయున్మొఱలిడుచుజెప్పగ
దనుజవిభుఁడారావణుడును - దద్దరిల్లుచు, త్రుళ్ళిపడుచు,
ఎవ్వఁడాతఁడునన్నుదాకి - చివ్వలోబ్రతుకంగలాడు?
కాలమిప్పుడెదాపురించెను - కపికులంబునకంతకనుచు 132

వాయుజవమునుమించిపర్విడు - వాజివరసంచయముతోడను
కొండనైననుపిండిజేసెడి - దండివారణరాజితోడను
శైలసమితికినీడువచ్చెడి - స్యందనమ్ములవరుసతోడను
బలమునన్వినుచూలిసెన్నెడి - బార్లుతీరినభటులతోడను 133

విఱ్ఱవీగుచురావణుండు - వెడలనత్తరిసమరభూమికి
అద్రిచరనాయకునిగూడి - యాలోచనసలుపుచుండిన
రాముఁడాపెనుసవ్వడిన్విని - యేమి! వీరెవ్వరనియడుగగ
దనుజననుజుఁడువిభీషణుడు - వినుముస్వామి! యనుచుబలికి 134

అకంపనుని, నింద్రజిత్తుని - నతికాయుని, మహోదరుని
త్రిశరనాము, నికుంభాదుల - పిశితాశులజూపి, వారల
జన్మకథల, బలాబలమ్ముల - శస్త్రాస్త్రనైపుణ్యములను
వేర్వేరుగ రామధరణీ - విభునకంతయుజెప్పెనాతఁడు 135

మణులుచెక్కినహైమభూషల - మహితకాంతులునివ్వటిల్లగ
నూత్నదుకూలరుచులెసగగ - రత్నఖచితకిరీటమొప్పగ
ఆజానుబాహుఁడనికి - నరుగుదెంచినరావణుంగని
ఇట్టిసురుచిరసుందరాకృతి - కెందుకీదుర్వృత్తియని మది 136

విస్తుపడిశ్రీరామచంద్రుఁడు - వేవిధంబులదలచినెమ్మది
దానవుండితోనలాగెను - సునిశితంబగునమ్మునొక్కటి
అహంకారంబతిశయించిన - యసురతేనింగాంచినంతనే
ఆగ్రహమ్మునుబట్టజాలక - యర్కసుతుడపుడేపుమీరి 137

కొండశిఖరమునొండుదెచ్చి - గండుమీఱుచువిసరివేయగ
దనుజుఁడుందననిశితశరముల - తునియలుగగావించిదానిని
అవారితతేజమ్ముతోనొక - యమ్ముజిమ్మెను మిహిరసుతుపై
అర్కసుతుపేరురములోనది - యవలీలగజొచ్చివెడలెను 138

మూర్ఛవడసుగ్రీవుడప్పుడు - మోదమెచ్చెనుదనుజవరులకు
అదిగాంచినగవయుండు, గ - వాక్షాదులుకనలుకెరలగ
వృక్షములబెకలించిదెచ్చి - విసరివేసిరిరావణునిపై
కుపితుడైయారావణుండును - క్రూరశరములవేగవిడువగ 139

బేలుపడియాచెట్టునట్టులు - నేలపైబడిదొరలుకొనుచు
రాముపాదాబ్జములవ్రాలి - "రక్ష" "రక్ష"ని ప్రార్థించిరి
రాముఁడప్పుడెకోలబెటికి - రయమునన్ సంధింపనుండగ
అడ్డుపడియాలక్ష్మణుండు - అన్న! యిటుసంధింపకిప్పుడు 140

మూర్ఖరావణునేనజంపుదు - ముందునానతినాకునిమ్మన,
ఆవహమ్మునబండితుఁడా - యసురనాథుఁడు రావణుండు,
ముల్లోకములెత్తివచ్చిన - జెల్లరాతనిముందునిల్వగ
విజయమున రమ్మంచు రాముడు - వేడ్కమై నానతి నొసంగగ, 141

అడ్డుపడిపినుచూలిబిడ్డం - డాపియా సౌమిత్రినచ్చట
దాసుఁడనునేనుండ సన్నిధి - దామేగుట ధర్మమా? యని
రావణునితేరుపైకురికి - కావరుఁడ! దుర్మార్గ! పాపీ!
చేతనైనంగాచికొమ్ము - చీల్తునిను నిముసంబులోనన, 142

అసమతేజోపిరాజితుఁడగు - నసురనాథునిచఱపునంబడి,
తేరుకొని యా వాయుసూనుఁడు - చీరికిం గొనకాతనివ్వడి

చండ్రనిప్పుకలురలగన్నుల - దీండ్రజూపుచునంతకంతకు
గద్దించుచు ముష్టితోనొక - గ్రుద్దుగ్రుద్దెను సోకుబొడయుని 143

దెబ్బతిని యాదనుజనాథుఁడు - బొబ్బరించుచు, మండిపడుచు
మార్తునా మారుతిని మెచ్చుచు - మహితబలమునన తనియురమున
వేయగా నొకగ్రుద్దు, మారుతి - పిప్పలుండై నేలకూలెను,
తోననేగెను రావణుండు - ద్రుంచుటకునై నీలనాముని 144

క్రూరదృక్కుల సారించుచు - ఘోరనారాచములు విడువగ
నేరుపు గనపి దప్పుకొని తన - చేరువంగల శిఖరమెత్తి
విసర, నీలుఁడు రావణునిపై - బెదరకాతఁడు విడువ నంప ఱ
??ల్లి కోతిగ మారినీలుఁడు - పెనుజవమ్మున మింటికెగసి 145

దూకి రావణు ధ్వజము మీదికి - దొరక కుండగ నెగురసాగెను
విసిగి రావణుఁడాగ్రహమ్మున - విడిచె నాగ్నేయాస్త్రమరిపై
బమ్మెరంపడితోడ నీలుఁడు - వ్రాలె ధరణీ తలముపైనను,
పగ్గెలాడుచు రావణుండు - బలమునంతయు గూడగట్టి 146

తీక్ష్ణ బాణములేడు విడిచెను - తెఱపి జూపక లక్ష్మణునిపై

లక్ష్మణుఁడా శరములేడును - జక్కనర్చియు నొక్కుమ్మడి
వరుసగా వాలారు దూపులు - పదునైదును విడిచె నరిపై
రావణాసురుదేహమెల్లెడ - రక్త నదులుప్పొంగుచుండెను 147

తేఱుకొని యారావణుండును - మాఱుకొని లక్ష్మణుని వెంటనే
చతుర్ముఖుఁడు ప్రసాదించిన - "శక్తి" బాణము విడువ గడువడిఁ
శక్తి బాణపువేటు దగులగ - సౌమిత్రియు సొమ్మసిల్లెను
దేవారులు సంతసించిరి - దేవతలు కడువంత గుందిరి 148

వేగముగ రావణుడువచ్చి - వింశతి బాహువుల జొనిపి
లక్ష్మణుని గొనిపోవజూడగ - రవంతేనియు గదలలేదు,
ఇంతలో వాయుజుఁడు వచ్చి - యెమ్ములగలగగ్రుద్ధిరావణు
లక్కుమను నెత్తుకొని పోయి - రాము సన్నిధియందు జేర్చెను 149

సోకురాయని బాణనిహతికి - సౌమ్మిత్రి పడియున్న ననుజుని,
వాని యసదృశ శౌర్యగరిమకు - రాణచెడి భీతిల్లి పర్వెడు

తనదు మూకలపాటు గనుగొని - వైనకుఁడీయని నిలువరించి
ఆలసించిన నపజయంబని - కేల దాలిచి కడిదిచాపము 150

బలినడంచిన విష్ణువుంబలె - బయలువెడలగ రామచంద్రుఁడు
అనిలపుత్రుఁడు డాసి రాముని - ననియెనీ గతి వినయమొదవగ,
వైనతేయుని మీదనెక్కి - వనజాక్షుండరుగు తెఱగున
నాదు మూపులగూరుచుండి - పోదగున్రణ రంగమునకన 151

సమ్మతించిని రామచంద్రుఁడు - వైక్కనాతని మూపునెక్కి వైని
వినుము రావణ! నీదురాణులు - విధవలగు కాలమ్ము వచ్చెను
ఏడ దాఁగిన వెదకిపట్టి - తోడనే వధియింతు నిన్నన,
లయకాలపు రుద్రునింబలె - రఘురాముని వాహనంబును 152

ప్రహరింపగ రావణుండు - వజ్ర సన్నిభ క్రూరశరముల
అసురనాథు రథాంగములను - నతని, ఛత్రధ్వజాశ్వములను
అతని, శరచయమ్ముల - హత మొనర్చెను రామచంద్రుఁడు
అంతనిల్వక యతని వక్షము - నందు క్రూర నిశాత శరముల 153

వెంట వెంటనె ప్రయోగించుట - వెడలె రక్తపు నదులు విడువక
విహ్వలుండై, విల్లువదలి - విపులగూలగ దనుజనాథుడు
దయానిరథి, సయోపేతుడు - దాశరథి యారీతిబలికెను
సమరమ్మునుగూడ దందురు - శరమువీడిన వానితోడ 154

ఇంటికి పుడీవేగి మెల్లన - నెల్లిబలముల గూడిరమ్మన
సిగ్గుమై తలవంచుకొని తా - వెచ్చెఱన్ తనకొంపకేగెను,
శ్రీరాముని బాణరవములు - చెవులపుటముల బగులగొట్టగ
దశరథాత్మజుఁడిచ్చుటికినిం - దారునోయని తలకు హెచ్చగ 155

బ్రహ్మదేవుండ నరణ్యుండును - పరమగుణవతి, వేదవతియును
ఇడిన యాశాపముల ఫలితము - లెప్పుడైనను తప్పవా! యని
కుమిలి కుమిలి డెందమందున, కునుకు మీఱిన కూర్మితమ్ముని
కుంభకర్ణుని లేపుఁడనుచును - కోపవివశత మంత్రులకునసె 156

శంఖములు పూరించుచున్ - జయధ్వను లొనరించుచున్
బిట్టుకేకలు పెట్టుచున్ - భేరులన్ మ్రోగించుచున్
వాజులం గఱపించి, యురుగజ - వారముల ద్రొక్కించుచున్
వేలకొలదిగ రాక్షసావళి - విశ్వయత్నము సేయగన్ 157

మైకమునగను జెప్పగదిపెను - మహితబలుఁడా కుంభకర్ణుడు,
అంతకుందన మత్తువదలని - అసమబలునాదనుజుననుజుని

శస్త్రముల ప్రహారించుచున్నయి - శైలముల దొర్లించగా
కన్నుదెఱచి యొడలు విఱిచి - కడుపునిండుగ పలలముందిని 158

తృప్తిగా శోణితముద్రావి - త్రేపుచుందన సచివులంగని,
కమ్మగా నిదురించుచుండగ - వమ్మొనర్చితిరేల యిది యన
అంజలింఘటియించి జెప్పగ - నధిపునానతి సవినయంబుగ,
హరిత మణితతి పఱపుటురమున - మెఱయమేరుగిరీంద్రముంబలె 159

కూర్మినగ్రజుజూడ నరిగెడి - కుంభకర్ణుని గాంచి కీశులు
కొండయో! పెనుభూతమో! యని - మెండు మది సంత్రస్తులై
ప్రక్కలంబడి పాఱుచుండగ - వాలుజేకొని రామచంద్రుఁడు
సాంబుతోయద సంకాశుఁడు - సాహసుండెవఁడయ్య? వీడని 160

అడుగ, దోడ విభీషణుండనె - నతసికీ గతి సవినయంబుగ,
పుట్టి పుట్టకమున్నెయాతడు - పొట్టలోపల బెట్టుకొనియెను
వేలకొలదిగ జంతువితతిని - విక్రమించెను శతక్రతుపై
భండనంబున దండిమగలను - పిండిగొట్టెడి మేటిధీరుడు 161

వారి జాసను వరవశమ్మున - నాఱు నెలలును నిద్రనుండెడి
విశ్రవసు ముని పుత్రుఁడాతని - పేరు కుంభకర్ణుఁడని యన
వెంటనే శ్రీరామచంద్రుఁడు - విసి చెదళ వాయులను బిలిచి
పర్వతమ్ములు, భూరుహమ్ములు - బట్టి సిద్ధము గండి, యనికని 162

తనను గదిసిన కుంభకర్ణుని - చనవు మెఱయగ రావణుండు
ఒంటరిగ గూర్చుండనొనరిచి - కంటతడితో నిట్లుబలికెను
"రాముఁడనెడినరాధముండు - లక్ష్మణుని, తనతమ్ము, సుగ్రీ
వాంజనేయులతోడ నిడికొని - అసంఖ్యాకుల కోతిబలమున 163

జలధిసేతువు గట్టిదాటి - విలయ తాండవమాడె లంకలో
అనికి నరిగిన సైన్యములలో - దనుజుఁడొక్కఁడు తిరిగిరాడు
అక్షకొమరుఁడు, ప్రహస్తుండు - అకంపనుండాదిగాగల
యోధవీరులు వేలకొలదిగ - యుద్ధభూమిని నిహతులైరి 164

లంకయంతయు నాశమయ్యెను - రాక్షసావళి యేడ్చుచుండెను,
వేల్పుదొరనే గెలిచినాడవు - వీరవరుఁడవు, సోదరుఁడవు
ప్లవగకోటుల సంహరించి - బాధబాపుము దనుజజాతికి"
అనుచుబలుకుచు నంగలార్చెడి - యసురనాథుని గనిహసించి 165

కలయగని తనయన్న మోమును - ఘటకర్ణుండిట్లు బలికెను,
కాముకుఁడవై సీతదెచ్చుట - కచ్చితంబుగ నీదితప్పు!
విజ్ఞుననుజు విభీషణుని, నిలు - వెడల నడచుట గొప్పతప్పు
ఇప్పుడేడ్చిన ఫలంబేమి? తప్పులను సరిదిద్దుకొనకన 166

తనదులోటులు దెలిసికొనియుం - దారుణమ్మగ దిట్టెదమ్మని,

అన్ననుడిగాదనంజాలక - యసమబలుడా కుంభకర్ణుడు
పరుషవాక్కులబలుక కన్నా! - ప్రధనమునకే నిపుడపోయెద
పరిపంథుల జీల్చిచెండెద - ప్రాణమునునే జీరికింగొన, 167

భూమిరెండుగ వ్రక్కలైనను - ముక్కంటియెవచ్చియడ్డిన
ఆగనేనని వేగిరించుచు - నన్నదీవనలంది వెడలెను,
శంఖ దుందుభిని స్వనంబుల - చటుల హయతతి హేషఘోషల
కాల్బలమ్ముల - భయదరవముల - కరిఘటాద్భుత ఘీంకృతులను 168

హేమరథ ఘంటాధ్వనంబుల - సేమముగ ధామమును వీడి
వృక్షచరులను సంహరించెద - విడువకందఱ నొక్కపరినని
కోటప్రాకారమ్ము దటుకున - కోపమున గుప్పించిదూకెను
ఆఱుబారల వైశాల్యము - ఆఱునూర్బారల పొడవుగల 169

కుంభకర్ణుడు దండుపెడలగ - క్రుద్ధుఁడై ప్రళయాగ్ని వడువున
కంపించెను తనదు మేను - కలగె వనములు, సంద్రములును
గగనతలమున మేఘచయములు - గర్దభారుణ కాంతులీనెను
అదరెనాతని వామనేత్రం - బంతరంగము తల్లడిల్లెను 170

సరకుగొనక యదుశ్శకునముల - సరభసంబున దూకెనని లో,
వాని భీకరరూపముంగని - వానరావళి బరువులెత్తెను,
పిచ్చు మొగ్గయిపాఱు తనకపి - వీరులంగని వాలిపుత్త్రుఁడు
మనల భయపెట్టుటకుగాను - మలిచియంపిన బొమ్మయిదియని 171

ధైర్యమొదవగ నిలువరించి - దారుణమ్ముగ నెదిరిపోరెను
కోతిమూకలు గుంపు గుంపులు - గూలి రనిలో వైరిశరముల,
కుంభకర్ణునిపైన విసరిన - కొండలన్నియు బిండిగాబడె
పన్నగంబులబట్టి మట్టెడి - వైనతేయుని మాడ్కిదనుజుఁడు 172

కాల్సేతుల, శితశరమ్ముల - గపివరేణ్యుల గసిమసంగగ
వాయుసూనుఁడు కుంభకర్ణుని - పైనవిసరెను దొడ్డకొండను
శూరవరుడా కుంభకర్ణుఁడు - శూలమునదది ద్రుంచివేసి
వివిధ శరముల విసరి మారుతి - పెడదయురమును జీల్చివైనగ 173

శోణితము దెగ గ్రక్కినోటను - క్షోణితలమునగూలె మారుతి
కపిగణంబులు భీతిమైవడి - వికావికలై పాఱుచుండగ
శరభనీల, గవాక్షాదులు - కరతలంబుల గిరుల నిడికొని

చక్క విసరగ దనుజవీరుం - డొక్క ప్రేటున నుగ్గుసేసి 174

వారి నెల్లర నొడిసిబట్టి - ప్రహరణాహతి నేలగూల్చెను
వారిపాటును గాంచి దనుజుల - పైన గనలుచు వాలితనయుఁడు
చిప్పనన్నొక శిఖరమూడ్చి - సింహనాదముజేసి విడువగ
దాని బగిలిచి కుంభకర్ణుడు - దోనవిడె నగ్నినిభ శూలము 175

అంగదుండది తప్పుకొని తన - యాభీలచపేటమ్మున
నోఁకురాయని బాది యాతని - సొమ్మసిలబడగొట్ట వైళమ,
తేఱుకుని యాకుంభకర్ణుడు - తీండ్రించుచు బైనదూకి
వామముష్టిం బొడిచినంతనె - వాలిసూనుఁడు నేలగూలెను 176

సుగ్రీవుండెగిరి గంతిడి - సౌరిది శిఖరముపెటికివేయగ
కుంభకర్ణుడు పండ్లుగొఱుకుచు - కుధరమొక్కటి సెత్తిజేయగ,
మూర్ఛిల్లిన సుగ్రీవుని - మూపునందిడి పోవునప్పుడు,
మధ్యలో మేల్కాంచి, పగలిఁటి - మార్తాండుని పగిదికేరి 177

కుంభకర్ణుని కొటికి, పీకి - గోళ్ళగసిబో, రక్కి, చెక్కి,
మింటికెగసిచేరె రాముని - నొంటి సిండుగ రక్తధారల,
అంతరాముండమర్షంబున - చింతనిప్పులు గనుల రాల్చుచు
సంధించగ రౌద్రాస్త్రము - చలితుడై యాకుంభకర్ణుడు 178

ధరాధరశిఖరమ్మ్మెపెరికి - దాశరథిపై వేగపిసరగ
అమ్మ్మచే నాశిఖరి శిఖరము - నఱవఱలు గావించి రాముఁడు
వాయవ్యాస్త్రముదోనపిడిచి - వానికాల్కరములను ద్రుంచి
ఇంద్రశరమును పిడిచి పితృపతి - యింటికంపెను కుంభకర్ణుని 179

కుంభకర్ణుఁడుగూడమడిసిన - ఘోరవార్తను పినియంతన
కు మిలియేడ్చుచు రావణుండు - కొంచె మ్మాపై దెప్పటిల్లి,
దేవాంతక నరాంతకాది - దీటెఱుంగని యాత్మసుతులను
వారిరక్షగ మహాపార్శ్వుని, - వరవీరుని మహోదరుని 180

అనికి నంపెను నప్పుడప్పుడె - హాతముసేయగ రామదండును
ఈసురోసముబెచ్చురేగగ - పీసమంతయు నోహాటింపక

ఉభయవీరులు నొకరినొకరు - ఊచకోతగ గోసికొనిరి
కరములును కంఠంబులెగిరెను - కాలుసేతులు నేలనాడెను 181

భూనభమ్ములు దద్దరిల్లెను - పోరువీరుల గావుకేకల,
భూమికుంకుమరహివహించెను - పొంగిపొఱలగ రక్తనదులు,
అంగదుండు నరాంతకుని, వీ - రాంజనేయుఁడు త్రిశరనాముని,
అతికాయుని లక్ష్మణుండును, - హాతముజేసిరి సమరతలమున 182

దిగులుపడి యాదశగ్రీవుఁడు - దిక్కుతోచక చేష్టలుడిగి
లంకలో నడుగడుగునకును - రాణకెక్కిన రాజభటులను
సాంద్రముగ కాపుంచిపెండియు - సింద్రజిత్తుని పోరికనిపెను,
సితరోచుల, పెండిగొడుగుల - చెక్కుచెదరని యాయుధమ్ముల 183

అంతుతెలియని రథచయమ్ముల - నాజిరంగములోన దూకెను,
అంబరమ్మున కెగసిరావణి - అస్త్రవర్షము గురియజేసి
హనుమంతుని, సుగ్రీవుని - నంగదాఖ్యుని, గంధమాదను,
మైందనాముని, జాంబవంతుని - మఱియునీల గవాక్షాదుల 184

రామలక్ష్మణులంగూడ - బ్రహ్మాస్త్రపు బలిమి కలిమిని
ప్రధనమ్మున నెదురెఱుంగక - బాధించెను మిక్కుటమ్ముగ,

తాళజాలక నలువతూపున - దాశరథి, సౌమిత్రిగూడ
మూర్ఛపాల్గనజూచి వెంటనె - మోదమున దానింటికేగెను 185

విభీషణుని సాదరోక్తుల - సేర్మి కొందఱు తేఱుకొనిరి,
భల్లుకాధిపుఁడడిగెనప్పుడు - పవన సూనుఁడు భద్రమాయని
అతనినొక్కని విశేషమ్ముగ - నడుగుటే మన విభీషణుడు,
"హనుమంతుడు బ్రతికియుండిన - మనకందఱి కగునుభద్రము 186

మరుత్తనయుఁడు లేకయుండిన - మనమెల్లను మ్రందినట్ల"ని
అంజనాసుతు జేరబిలిచి - అనియెనిటు భల్లూకవిభుడు
"హనుమంతా! శుభమునీకగు - వనధినిప్పుడె దాటిపోయి
హిమగిరీంద్రపు శిఖరతలమున - ఎన్నగలదోషధిగిరీంద్రము 187

నాల్గు మూలికలుండు నచ్చట - నల్దిశల వెలుగొందుచుండును,
వానికాంతులచే, య - వ్వాని గుర్తింపంగ గలవు
మృత సంజీవనీ, యది - బ్రతికించును తెగినవారిని,
ఒడలనాటిన శరములెల్లను - వెడలించును విశల్యకరణి 188

సౌరుసమసిన నొడలివట్టుల - సౌరిడును సౌవర్ణకరణి
వడిగనఱిగి వానిదెచ్చి - బ్రతికింపుము మృతుల ననియన,
కుప్పించి యెగిరి మారుతి - గొబ్బునన్ హిమగిరిని దూకి
వెదకివెదకి కొండయంతయు - విసిగివేసరి, తుదకు, ధృతిమై 189

శైలమునె శీర్షమున నిడికొని- సరగునందా మింటికెగసి
వచ్చుచుండగ రణతలమునకు - వనౌషధుల పవనమ్మువీచి
కపిబలమ్ములు తేఱుకొనెను - కయ్యమునకై కాలుదువ్వెను,
రక్కసుల పీనుగలను, ముందే - రావణుడు త్రోయించె జలధిని 190

రామలక్ష్మణులపుడెతేటి - ప్రేమతో వీక్షించిరందఱు
సుగ్రీవుని యాజ్ఞతలనిడి - సౌరిదికపివరులందఱేగి
లంకనంతయు గాల్చివేసి - శంకలేకను దిరుగుచుండిరి,
రామభూపతి విడువబాణము - లంక మేడలు నేలగూలెను 191

మొత్తుకొనుచును ద్వీపవాసులు - మొఱలువెట్టగ దనుజవిభుడు
వ్యాకులుండై యెదియుదోచక - యాగ్రహమ్మున నెగిరిపడుచు
యూపాక్షుని, రక్తాక్షాదుల - యుద్ధమునకుం బొండు మీరన,
కోరమీసాల్ దువ్వుకొనుచు - మేర మీఱిన ప్రల్లదంబుల 192

సైన్యయుతులై జాగుసేయక - సమరభూమికి సాగిరపుడె
ఇందురోచుల, సిండ్లగాల్చిన - మందాగ్నుల రుచులవలనను
పట్టపగలై ప్రకాశించెను - ప్రధనరంగము, భయదమగుచు,
అంతకంతకు వృద్ధియగు, కో - పావేశతనొడలెఱుంగక 193

విసరుశిలల ఫెళం ఫెళలను - పిచ్చుకత్తుల ధళం ధళలను
కొమ్మవ్రేటుల, బాకుపోటుల - కొండతాకుల, బండపాటుల
చావుబ్రతుకుల లెక్కసేయక - చంపుకొనిరపుడొకరినొకరు
అంగదుండు పరాక్రమించి - యమితబలు కంపనునిజంపెను 194

అంగదుండును, శోణితాక్షులు - యంబరంబునకెగసిపోరిరి,
కుంభునిం సుగ్రీవుండు, ని - కుంభనాముని పవనసూనుఁడు
అవలీలగ మడియజేసి - యందిరట తమవారి మెప్పుల,
కుంభ నికుంభాదులందఱు - కుంభినింబడి యంతమొందగ 195

క్రోధశోకంబులను నెమ్మది - కుమిలియాదట రావణుండు,
మకరాక్షుని ననికి బొమ్మనె - మడియింపగ రాకుమారుల
స్యందనమ్ముల, వారువమ్ముల - శస్త్రాస్త్రపరంపరలను
శంఖభేరీ నిస్వనంబుల - చాపగుణ టంకారములతో 196

సంకులధ్వానములు సెలగగ - బింకములతో నసికిబోయి
కపిసిపైబడు కపిచయమ్ముల - కకాపికలుగ జీల్చివేయగ,
రోషమున శ్రీరామచంద్రుఁడు - రూక్ష శరవారమ్మువఱపి
సిలువరించెను మకరాక్షుని - సెట్టయెదుటను కదలకుండగ 197

ఆగ్నేయాస్త్రమును పిడిచి - యాతనిన్మ్రందించె తూర్ణమ,
దనుజనాథుఁడు దుఃఖితుండై - తనయు నింద్రజి బిలిచివేగను,
నాయనా! నాశక్రజిత్తా! - మాయనైనను, బలిమినైనను,
మహిమనైనను, నీవొకండవె - మానవుల మడియింపగలిగిన 198

వలతివంచుం బొగడిపొగడి - పంపెపెండియుపొలికలనికి
ముప్పురమ్ముల హాతమొనర్చిన - కప్పుకుత్తుక వానివడువున
మడువులోనం జొచ్చికలచెడి - మత్తమాతంగ విభువగిదిని
మారకుండను నేనెయని, కడు - బీరంబుల నాడియాడి 199

ధూమాంధ కారమ్మును - భీమమ్ముగ గ్రమ్మజేసి,
అభ్రమ్ము లడాగియాతం - డతుల శరముల నాటవేయగ,
క్రుద్ధులై యాయన్నదమ్ములు - ఘోర నారాచముల పిడిచిరి
ఒక్కటైనను తగులకుండగ - యుక్కడీడా శక్రజిత్తు 200

తప్పుకొని తాపిడిచె శరముల - తరమిడుచు కపిబలము కలఁగగ
నుగ్గు నుగ్గయి కపివరేణ్యులు - నూర్లు, వేలుగ, నేలఁ గూలిరి,
కనలి కెరలుచు రామచంద్రుఁడు - కనులనిప్పు కలురల గనుగొన,
క్రుద్ధుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని - యుద్ధ కుశలతదెలిసి శక్రజి 201

పవనసూనుడు గాపుండిన - పశ్చిమద్వారమునకేగి
మాయ జనకాత్మజను సలిపి - మ్రందించెను హనుమయెదుటనె

ఆంజనేయుడుఁతో నసేజని - యంతయున్వివరింప విభునకు,
బహువిధ శోకాతురుండయి - బమ్మటిలినం, గపులు వచ్చి 202

వనజ, కువల, పరీమళమ్ముల - వాసి తాంబువు లల్లజల్లగ
సొమ్మ దేఱియు రామచంద్రుం - డుమ్మలికముం జెందుచుండగ,
"ధర్మపరులను రక్షించును - ధర్మ మనియెడి నీతినమ్మను
ఆనతీయుండగ్రజా! యిపు - డసురజాతిని హాతమొనర్చెద" 203

ననుచు లక్ష్మణుడాగ్రహమ్మున - నగ్రజుని పాదాలవ్రాలగ
విభీషణుఁడటకేగుదెంచి - వినయముగ దానిటులబలికె,
"నమ్మబని లేదనుమ మాటలు! - నాల్గు సంద్రములేకమైనను
జనకాత్మజ నెవ్వఁడేనియు - జెంపజాలఁడు, నొంపజాలడు 204

ఉర్వీజాతకు సేమమేయని - యూరార్చుచు రామచంద్రుని,
ఇదియె నిక్కువ మైనచో మఱి - యేల హోమము సేయబూనెను?
నిష్టమెయి యా శక్రజిత్తుఁడు - నికుంభిలయను చైత్యమందున?
యజ్ఞభంగము నిపుడసేసి - యాతనిన్వధి యింపకుండిన 205

శౌరి హరబ్రహ్మాదులేనియు - తేరి కనలేరతనినని యన
అన్న యాశీస్సులను బొంది - యపుడె లక్ష్మణుఁడరిగె బోరికి
అర్కసుతుఁడు, జాంబవంతుం - డాంజనేయ విభీషణులతో,
పాయలుంబడ జీల్చివైచెను - పాపనిరతుల రాక్షసాళిని 206

కాపుదలగా నున్న సేనల - కకావికలుగ ఖండింపగ
యజ్ఞవాటిక వీడి యింద్రజి - యని నొనర్పగ బయలువెడలె

అంప వెంజడి గ్రుమ్మరించి - యతఁడు లక్ష్మణు నొవ్వజేసెను,
పరస్పర విజయాభిలాషల - ప్రాణమ్ముల సరకు గొనకయు 207

దవకరి ద్వంద్వంపు సామ్యము - దలపించుచు, దిటము వీడక,
ముమ్మరమ్ముగ బోరు సలిపిరి - మూడురాత్రులు, మూడుదినములు
ఐంద్ర శరమరివోసి లక్ష్మణుఁ - డసురు నింద్రజి శిరముద్రుంచెను
వేలుపులు గురిపించి రప్పుడు - విరుల వర్షము లక్ష్మణునిపై 208

సంతసంబున గంతులిడిరి - సమరభూమిని కపివరేణ్యులు
గుండెబగులుడు సొమ్మసిలెనట - కొండంతటి రావణుండును
కుంభినింబడి, తెప్పటిల్లి - కుళ్ళికుళ్ళి కుమిలిపోయెను
పురంధ్రుల పేరార్తరవములు-పురులు, గుహలును మాఱ్మ్రోగెను 209

క్రుద్ధుడై యారావణుండు - కుటిల భ్రూకుటిసెఱయ, గన్నుల,
ప్రళయాగ్నుల గుప్పించుచు - ప్రథనమున కాజ్ఞయిడి సేనకు

చంద్రహాసము గొబ్బునంగొని - చనియె జనకాత్మజ వధింపగ
కరమునన్శిత ఖడ్గముంగొని - కటికవానిం బోలి వచ్చెడి 210

పాపిరావణు గాంచి జానకి - భయమునం గడు వణకి పోయెను
"స్త్రీ హననము మహాఘమ్మెడు - నాహవమ్మున రాముఁగెడపి
సీతమ్మను బడయుటుఱవని" - శ్రేయస్కాములు హితముజెప్పగ
వల్లెయని రావణాసురుడు - వడివడిగ సౌధమున కేగి 211

మూలబలమును ననికి బంపెను - ముందు రాముని జంపుఁడీయని
భాస్కరోదయ వేళ సమరము - ప్రబలముగ సాగించుచుండిరి
పాదహతులన్ రేగుధూళుల - బర్వెనుప్పర వీధియంతయు
రక్తనదులం దేలియాడెను - రథములన్నియు నావలంబలె 212

తాళజాలక వానరావళి - దాశరథి శరణంబు గోరిరి
అలుక మిగులగ రాముఁడల్లియ - నాకర్ణాంతము లాగి విడిచిన
నిశిత శరముల నాగలేక - నేల గూలిరి దనుజవీరులు
యుద్ధరంగపు మధ్య దూకి - యుగ్రతర శరసమూహమ్ముల 213

ఇంద్రజాలికు విధము దోపగ - నెందెందున దానెయౌచు
మూడుగడియలలోన రాముఁడు - మూలబలమును నేలగూలిచె,
మూలబలముల నాశనమ్మొక - మారుతమ్మున విన్నవిభుఁడు
మతిచలించిన రక్కసింబలె - నతిరుషం గనుగ్రుడ్లు ద్రిప్పుచు 214

వెట్టిగాబ్రల్లదములాడుచు - విల్లజేకొని లాగియల్లియ
విశ్వరూపము దాల్చిదనుజుఁడు - వేడ్కమైపొలికలనికేగగ
మహోదరుఁడు, విరూపాక్షుఁడు - మహాపార్శ్వుండాదిగాగల
యుద్ధవీరులు విభుని వెంబడి - యుత్సుకత సైన్యయుతినేగిరి 215

రక్కసుల యార్భాటరవములు - రథ తురగ గజనిస్వనంబులు
చెవులనోకగ ప్లవగవీరులు - జెట్ల గొండల విసరివైచుచు,
రావణాసురు క్రూరశరముల - లక్ష్యపెట్టక, లక్షలాదిగ
రాక్షసావళి నేలగూల్చి, ప - రాక్రమమ్మున వెలుగుచుండగ 216

లయసమయ నటరాజు నుంబలె - దయ నెఱుంగక రావణుండు
కీశవర్యుల జెండుచుండగ - నోసరితి, పెడబొబ్బలిడుచును
వారు, వడివడి బాఱుటంగని - ప్లవగనాథుఁడు సుగ్రీవుఁడు
పెరికియొక పెనుగొండ పెంటనె - విసరివేయగ, విరూపాక్షుఁడు 217

నేలపైబడి, తెప్పరిల్లి, - నిశిత శరముల నొవ్వనేయగ
అర్కజుఁడు మోచేతి పోటున - యతని నప్పుడె నిహతుజేసెను,
పట్టపగలింటి దినకరుండై - మట్టుబెట్టెను మహోదరుని
అలఘుసారుఁడు, వాలిసూనుం - డద్వితీయ పరాక్రమమ్మున 218

గుదియనొక్కటిబూని దనుజుల - గుంపునంతను గూల్చివేసి
గట్టిపిడికిటి బోటుబొడిచి - కసిమసంగెను మహాపార్శ్వుని,
ప్రబలులౌ తనవారి మృతివిని - పరితపించెచు దనుజవిభుఁడు
తామసుండగు నాతఁడప్పుడు - తామసింపక, తామసాస్త్రము 219

విడిచి తమమును గ్రమ్మనొనరిచి - కెడపి వనచరుల, తోడనె,
మఱలింపగ తనదు రథమును - సరగునను శ్రీరాము ప్రక్కకు,
కుపితుడై, శ్రీరామచంద్రుఁడు - కోదండముగేలదాలిచి
ధనుష్టంకారమ్మొనర్పగ - దద్దరిల్లెను దనుజసంతతి 220

అగ్నినిభశర సంచయమ్ముల - నలఘుఁడా సౌమిత్రి విడువగ
వాటినన్నిటి వమ్ముజేసెను - వరబలుండా రావణుండును,
ఆసురాస్త్రము వీడ దనుజుఁడు - ఆగ్నేయాస్త్రము వదలె రాముఁడు,
రౌద్రాస్త్రము విడువ దనుజుఁడు- రాముఁడేసెను గంధర్వాస్త్రము 221

సౌరాస్త్రంబేయ దనుజుఁడు - శర పాళిని రాముఁడడచెను
రామ రావణ తూపుగములు వి - రామ మింతయులేక వరుసగ
మిన్నుతెన్నున బంక్తిగట్టి - మెఱయుచుండెను మేఘపంక్తుల

ఇట్టులుభయులు రుద్రసములై - యించుకేనియజంకకుండగ 222

రక్తసిక్త శరీరులై రణ - రంగమున బోరాడుచుండిరి
కనలు మెయిలక్ష్మణుఁడు దోడనె - కొండయొక్కటి తొడిగివిడువగ
దనుజుసారథి, కేతనమ్మును - ధ్వంసమును గావించె నయ్యది,
ఒక్కసారిగ దూకి వాజుల - నుక్కడంప విభీషణుండును 223

రయమునం భూస్థలికి వచ్చి - రావణుఁడు పఱిగించె "శక్తి" ని
దూరమున నుండగనె దానిని - ద్రుంచివేయగ లక్ష్మణుండు,
తాళుమంచును రావణుండు - దారుణా రావమ్ము సలిపి
మయ ప్రసాదిత "శక్తి" నాతఁడు - మంత్రించి సంధింపగ 224

బమ్మరిల్లెను లక్ష్మణుండు - పల్లటిల్లెను రామచంద్రుఁడు,
తేఱుకొని శ్రీరామచంద్రుఁడు - దిటవుమై విల్ సేతబూని
లక్ష్మణుని మూర్ఛిల్లగొట్టి - వక్షమున దిగబడిన "శక్తి" ని
అవలీలగ బెఱికివైచి - యనుజునకు గాపుంచి ప్లవగుల 225

ముజ్జగంబుల వీరులెల్లరు - ముగ్ధులైనను మెచ్చుఖ్యాతిగ
రణమునందును మాడి రావణు - ననుపమఖ్యాతిని వహించెద
దాశరథియొ, దశగ్రీవుడొ - ధరణిపై నొక్కండె మనవలె
అనుచు రాముఁడు వినిశితాస్త్రము - నసురుమై నాటంగవేయగ 226

దీమసమువిడి - దనుజనాథుఁడు - దీనతం బఱువెత్త నగరికి,
అనుజు పాటుంగాంచి రాముం - డకులందశ్రువులు నింపగ
మారుతాత్మజుఁడపుడె యేగి - మందుమలవే బెఱికిదెచ్చెను
మూలికల ఘుమఘుమలకలిమిని - మేలుకొనియెను లక్ష్మణుండు 227

కనుల బాష్పములురల రాముఁడు - కౌగిటన్ లక్ష్మణుని గ్రుచ్చెను,
"రావణుని నే సంహరించి - రాజ్యమిత్తు విభీషణునకని
నీవొనర్చిన ప్రతిన నెఱపుము - నిఖిలదేవత లడ్డుకొన్నను
అరుణ కిరణుండస్తనగమున -కరుగకయము"న్నంచు పలికెడి 228

లక్ష్మణుని ప్రోద్బలము కలిమిని - రామచంద్రుఁడు ధనువుజేకొనె,
రావణుఁడు రథమందు గ్రాలుచు - రణముసేయగ మరలవచ్చెను,
వాడి ములుకుల రామచంద్రుఁడు - వ్రణముజేసెను దనుజుకాయము
రామచంద్రుని జయముగోరి - రావణుని నాశనము గోరియు 229

అంపె నింద్రుడు మాతలితో - నతులదివ్య స్యందనమ్మును,
అగ్నినిభమై మెఱయు వర్మము - నైంద్ర కాండాసనముతోడను,
అర్కసమ తీవ్రాశుగమ్ముల - నగ్నికెనయగు "శక్తి" శరమును,
రామచంద్రుని, రథముపై రణ-రంగమున బొడగాంచి దనుజుఁడు 230

కనలి గాంధర్వాస్త్రమేయగ - సినకులుండ డ్డగించె దానిని
దైవశరమును పిడువ దనుజుఁడు - దైవశరమునద్రుంచె రాముఁడు
రాక్షసాస్త్రము వేయదనుజుఁడు - రాముఁడేసెను గారుడాస్త్రము
క్రుద్ధుడై దనుజాధినాధుఁడు - ఘోర దుర్వారాస్త్రములచే 231

రామచంద్రుని నొవ్వజేసెను - రథముతోలెడి సూతుగొట్టెను,
కేతనమ్మిలపైన గూల్చెను - కీశ సంహాతిఁహాతమొనర్చెను,
రామ రావణులిద్ద రుద్దిగ - లయమొనర్చెడి శివుని పగిదిగ
హద్దులేని పరాక్రమమ్మున - నబ్బురమ్మిడు రణముసలిపిరి 232

భూమి గజగజ లాడిపోయెను - భూరు హమ్ములు వణకసాగెను
అతి భయమ్మున బక్షిజాలము - లంబరమ్మున బఱగుచుండెను,
దేవ గంధర్వాదులెల్లరు - దిపినిగములై గాంచుచుండిరి,
ఘన శరమ్ములు దేహమంతయు - గట్టిగా నాటుకొని యున్నను 233

సరకుగొనకసి రామచంద్రుఁడు - కఱకు టంపఱ బరపుచుండెను
అన్యోన్య ధనుర్ముక్తమ - హాశర సంతాన దళమున
గ్రమ్మనెల్లెడ జిమ్మ జీకటి - కాన రారై రుభయవీరులు,

చాపముచు జే నూన జాలక - శరచయమ్ముల పిడువజాలక 234

రాముశర హతి తాళజాలక - రావణుఁడు విస్మృతి వహింపగ
రథము, వడి దోలుకొనిపోయెను - రథసారథి కడుందూరము,
ఆదటన్ మహాతపస్వి - యగస్త్యుండట కేగుదెంచి
శ్రీదమై, పుణ్యప్రదంబై - చింతాశోక నిషూదనంబై 235

సకలశత్రు వినాశకరమై - సర్వమంగళ దాత్రియై
అఖిల జగముల బూజ్యమైతగు - నా దిత్య హృదయమనియెడి
మహామంత్రము రామమూర్తికి - మౌనివరుఁడుపదేశమొనరిచి
భక్తి మెయిమ మ్మారులెవ్వఁడు - పఠియించునొ ప్రాకటమ్మగ 236

వాడు బొందును దిగ్విజయముల - వంతవిడు శ్రీరామయంచును
తేజరిల నిజదివ్యతేజము - దివికి నేగె నగస్త్యుండును,
మౌనియానతి రామచంద్రుఁడు - మహామంత్రము జపము సేసెను,
రావణుఁడు గడు దూరిసారథిఁ - జేవకొని, కనులెఱ్ఱ వాఱగ 237

గములు గములుగ శరములేయుచు - కప్పించుచు రామచంద్రుని
మహావీరుఁడు రావణుండును - మరల సమరావనికి దూకెను,
కలగబోకుము, డీలువడకుము - నిలిపి మది, నడుపుము రథంబని
మాతలికి ధైర్యమును గొలిపి - చేత ముప్పొంగంగ రాముఁడు 238

ఇంద్ర ధనువున్మొఱయజేయుచు - యర్కనిభుఁడై దూకెననిమొన,
పరస్పర విజిగీషలొప్పగ - ప్రబల యుద్ధము సాగుచుండెను
ఎడ తెఱపి యింతయునులేక - ఇరువాగులు కెరలి పోరిరి
అబ్బురంపడి నోళ్ళు తెఱచి - యట్టె జూచిరి దివిజులెల్లరు 239

నిబ్బరంబుగ నిలిచియోధులు - దెబ్బతీయుటె మఱచిపోయిరి,
ఆ కర్ణాంతము లాగి యల్లియ - నంపనొక్కటి విడువ రాముఁడు
అసురవరు పెక్కియము ద్రుంచి - యవనిలో నది ప్రవేశించెను
అసుర శరములు గుఱిందప్పుచు-విసము లట్టుల మెత్తబడుచును 240

మత్తిల్లిన శత్రుయోధుల - మొత్తజాలక నేలగూలెను,
రఘుకులేశుఁడు దునిమె రావణు - రథములాగెడి తురగవరముల,
వజ్రాయుధముల నపహసించెడి - వర శరంబుల విడిచె దనుజుఁడు,
లక్షలాదిగ వెడలు శరముల - రాయిడికి క్షోభిల్లె జలధులు 241

అతల సుతల తలాతలమ్ములు - నడలుగుడిచెను బాణరవళికి
అగములుం గొండలును, ధరణియు - నదరుచుండెను మిక్కుటమ్ముగ
పద్మ మిత్రుఁడు పాలిపోయెను - వాయుదేవుడు మ్రొద్దుబాఱెను
దేవలోకము దెల్లవాఱెను - పావకుఁడు తీండ్రమ్మ వీడెను 242

ఉగ్రరూపము దాల్చి రాఘవుఁ - డుత్తరించెను దనుజ శీర్షము,
అప్పుడప్పుడె యచ్చోటనె - యట్టి తలవే ఱొండు మొలిచెను;
అదియునుం ఖండింపరాముం - డట్టిదే వేఱొండు వెలిసెను
అదియునుం ద్రుంపంగ రాముం - డట్టివే పదిపదులు మొలచెను 243

ఎంతకున్ రావణుఁడు చావమి - వంత మదిగని రామచంద్రుఁడు
రావణుని పేరురమును ఱుమగ - రావణుఁడు విడె ముసలమప్పుడె
రామ రావణు వీరులిటు లొక - రాత్రి బగలును రణము సలిపిరి
కడకు వేసరి రాముడేయగ - కంజభవు నస్త్రమ్ము నరిపై 244

అసురవరువక్షమ్ము జీలిచి - యసువులంబోకార్చి వైళమ
అవనిలో నంజొచ్చి శుచియై - యవనిజా పతినిషుధిఁసేరెను
డెంద మానందముల దిపిజులు - దుందుభి ధ్వానములు సలిపిరి
పేడ్కమై గురియించి రెల్లజు - పిరుల వానలు రామపిభుపై 245

అన్న! యీ గతియగు నటంచునే - నెన్ని మార్లో చెప్పియుంటిని
పినక నిట్టుల నేలగూలితి - వనుచు దమ్ముఁడు పిభీషణుఁడు
కని తనదు సోదరుని శవమును - కాల్వలుగ గన్నీరుగార్చెను
అంత రావణుభార్యలందరు - నశ్రువుల గార్చుచును బైపడి 246

అయ్యో నాథా! నాథయంచును - యలమటించిరి గోడుగోడున,
ఏల నేడ్తురు మీరలందజు - యితనికబ్బెను పీరస్వర్గము
అధర్మంబెపుడైనగాని - హానికరమని నీతినేర్పెను!
ప్రధనమున మృతిగన్నదంటకు - పలవరించుట బేలతనమని 247

అనుచు వారల ననునయించి - యయోధ్యాపతి రామచంద్రుఁడు
చేరబిలిచి పిభీషణుని మది - జింత జెందకుమన్న కొజకై

మనమునందున పైర మెంచక - మరణ సంస్క్రియ జరుపుమనగా,
మోహమున దానొడలెజుంగక - మ్రుచ్చిలించెను మాతసీతను 248

పాపియై వనమధ్య మందిడి - పలుపాటులబెట్టె సీతను
పాప పుణ్యము లందలంపక - పతివ్రతలను బాధపెట్టెను
దయయొకింతయులేని పీనికి - దహన సంస్కారమ్ము లేలని
అనుచు బలుకు పిభీషణునకు - నట్లుగాదని నీతిజెప్పి 249

జరిపించెను వానిచేతనె - జరుగవలసిన పిధి పిధానము
శ్రీరాముని యాజ్ఞగైకొని - చేరె మాతలి యింద్రపురికి,
సంతసంబున రామచంద్రుఁడు - సౌమిత్రిని చెంతజేర్చి
ఇప్పుడే నీ పేగి లంకకు - నెల్ల వారల సమక్షమ్మున 250

పరమభక్తుఁడు, మనకు మిత్రుఁడు - సరసుడైన పిభీషణునకు
పట్ట మిమ్మగ గట్టుమనగా - వల్లెయని లక్ష్మణుఁ డప్పుడె
సరభసంబున లంకకేగి - జలధి వారిని దెప్పించి
పెద్ద పిన్నల మధ్యప్రీతి, పి - భీషణునకుం గట్టపట్టము 251

రాము నానతి రాజ్యమునుగొని - రాక్షసావళి దీవనలగొని
రామచంద్రుని జేరి మ్రొక్కి - రహినిదేలెను విభీషణుఁడు,
ఆదటన్ రఘురామచంద్రుం - డాంజనేయుని దరికి బిలిచి,
విభీషణుని సెలవుచేకొని - వేగి లంకాపురము సొచ్చి 252

విజయవార్తలు తెలిపి సీతకు - వేగ సందేశమును దెమ్మన

వాయు పుత్త్రుండ పుడె జనియట - వంత గుందెడి జానకింగని
ముందుగా జయవార్త బలికి - యందముగ వివరించిజెప్పెను
ఆజ్ఞ గైగొని రాముసతిచే - యరిగినది మొదలింతవరకు 253

జరిగిపోయిన గాథలన్నియు - జరిగినట్లుగ తెలియజెప్పగ,
ముదమునన్ మదిపొంగి జానకి - వదనముననొక మాట రామిని
మోద బాష్పజలాలఁ విడువగ - సాదరమ్ముగ హనుమ యిటులనె,
అమ్మ! నేనిక బయలుదేరెద - నుమ్మతింపక నీ మనోగతి 254

తెలుపుమమ్మా, నేనుబనివిని - తెలియబఱచెద రామునకునన,

సతికి తనపతి గనులగాంచుటె - స్వర్గసమమయ్యదియె చాలన,
శీఘ్రముగ గనుగొందువమ్మా - శ్రీ సీతారామమూర్తిని
అనుచు వలగొని యాంజనేయుం - డభివందన మాచరించి 255

దరిసిరాముని యాతఁడప్పుడె - తరుణికోరిక విన్నవించెను,
విని-సిరాముఁడు గనులదడిసిడి - విభీషణునిం జేరబిలిచి
మూర్ధ స్నాతనుగానొనర్చి - ముదిత జనకాత్మజను దిద్ది

అతి రయమ్మున దెమ్మనంగా - నప్పుడే జని విభీషణుఁడు 256

అంపె నంతఃపురాంగనలను - యవనిజాతకు సౌరుదిద్దగ,
వేగవారలు వనికినేగి - విసిచిసీతకు రాము నానతి
పట్టుచీరలు గట్టబెట్టి - బంగరుం దొడవులను దొడిగి
శిబికలో గొనిదెచ్చిరామెను - శ్రీ సీతారాము చెంతకు 257

అతని ముద్దులమోము పొడగని - యార్తి మెయి పిలపించె జానకి
కువలయాక్షుఁడు రామచంద్రుఁడు - కోపదృక్కుల ప్రదర్శించుచు
కఠినతర కంఠ స్వనంబున - గాంతతో నిట్లనియెనప్పుడు
తొలగింపగ లోకనిందను - కులగౌరవమునుం గావగ 258

వీరలందరి సాయమునుగొని - పోరి, రణమున గొంటి విజయము,
భర్తనగుటను నాదువిధిని - భద్రముగ నెఱవేర్చుకొంటిని

పరుని పంచను జేరియుండిన - పడతిచెడ లేదంచుబలుకగ
విశ్వసింపదు విశ్వమెప్పుడు - వేదధర్మం బొప్పదెప్పుడు 259

కావునన్నిన్నొల్ల జాలను - కాముకుఁడనని పేరుగొనను
ఆనతిచ్చితి యతివ, నీవు - పోనెంచిన చోటికరుగన,
భర్తపలికిన యప్రియములకు - భయ విహ్వల చిత్తయై
వెక్కివెక్కియేడ్చి జానకి - వినయముగ నీరీతిబలికెను 260

పురుషోత్తమ! నీవెయిట్టుల - బరుషోక్తుల నాడదగునె?
ఏమిక్షుద్రము గాంచి నాయెడ - నీగతిం గడుదూరుచుంటివి?
ఛిద్రములు లేనట్టి నన్ను - చిత్తమున నిటు సంశయింపకు

యోషలందఱు భూతలమ్మున - దోషులని మది నెంచబోకుము 261

పురుషు లందును నిన్నుబోలిన - పుణ్యపురుషులులేర? స్వామి!
అట్టులే స్త్రీలందుగూడ - యమలచరితలు గలరువెక్కురు,
మదిని ననిశము నిన్నె దలచుచు - మహిని విస్మృతి నేను వ్రాలగ
మూఢరక్కసి ముట్టినన్ను - మ్రుచ్చిలించెను, లంకజేర్చెను 262

దైవవిధి కిం గర్తలెవ్వరు? తరుణి నే నపుడేమి సేయుదు?
పత్ని బ్రోచెడి భార మంతయు - భర్తదని నీ వెఱుగవా క్కా?
పుష్పవతి నే గాక మునుపే - పుట్టినింటిని వీడినేను
మెట్టియుంటిని మీ గృహమ్మును - గట్టి దాసిగ సేవజేసితి 263

రూక్ష వచనపు బాణపితతిని - కక్షదీరుచు కొంటతగునె?
సందియము మీకున్ననాపై - సమరమ్మును సలుపనేల?
మర్కటుల శ్రమబెట్టుటేల? - మరుతాత్మజు బంపుటేల?
రక్కసుల వధియించుటేల? - రమణి నన్దెప్పించుటేల? 264

నీదు మనము దెలిపియుండిన - నెప్పుడో మరణించియుందునె?
పిత్తుబెట్టి చెట్టుజేసి - పెంచి ఫలమది యిచ్చునప్పుడు
నఱకి వేయుట న్యాయమా! మది - నరసిచూడుము సార్వభౌమా!

ఇప్పుడైనను మించలేదు - నొప్పింపను నీ మనంబని 265

మఱది లక్ష్మణ! యాలసింపక - మంచిగా జితి బేర్పుమిపుడనె,
నిండుసభలో పరిభవమ్మున - నీరసించిన జానకిం గని
చింతజెందిన లక్ష్మణుండు, - వంతనెంతయు గుందినెమ్మది,
ఉత్తముండా రామునింగని - యూహించి యతని సమ్మతి 266

సౌదను జేర్చగ నప్పుడచటనె - యెదను బొగిలెడి జనకునాత్మజ,
విప్రవరులకు, వేదవిదులకు - వీతి హోత్రున కంజలించి
సత్యముగ నే శీలవతినై - నిత్యమును రఘురాము పదముల
మనమునందున, వాక్కునందున,-తనువునందున నిక్కముగనే 267

సక్రమంబుగ దలచుచుండిన - సకలదేవతలార! మీరలు

చల్లగా నను గావు మంచును - సద్భక్తిని ప్రదక్షిణించి
మంటలందా దూఁకుచుండగ - మహీరుహములు నీరుగార్చెను,

గుండెలదరగ నచటి యెల్లఱు - గ్రుడ్లుతెఱచి చూచుచుండిరి 268

జలదరించిన ముజ్జగంబులు - సతియవస్థను గాంచుచుండిరి
అంగనలు గుంపులుగ మూగి - హాహారవములు సలుపుచుండిరి
సత్యనిత్యుఁడు, ధర్మనిరతుఁడు - సౌశీల్యుఁడు, రామచంద్రుఁడు
బాష్ప సంపూర్ణాక్షుఁడగుచు - ప్రబల దుఃఖాంబుధిని మునిగెను 269

వరుణదేవుఁడు, దండధరుఁడు - వైశ్రవణుఁడు, వృషధ్వజుఁడు
మహేంద్రుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు, - మహిత మణి మయ విమానంబుల
నింగి మీదనె నిలిపి, తాము - నేల కాలిడకుండ నిలిచి,
అంజలించి ని రామమూర్తికి - నాతురత నీ గతి వచించిరి 270

విష్ణుమూర్తివి, కృష్ణమూర్తివి - విశ్వకర్తవు, వేదవిదుఁడవు
దాత నీవే, స్రష్టనీవె, - త్రాత నీవె, తండ్రి నీవే,
నడచినట్టిది, నడచుచున్నది - నడువనున్నది నీకు విదితము
నీకగోచరమైనదేదియు - నిఖిల జగములయందులేదు 271

ఆఱనిడి యపనింద, జానకి - యగ్నికాహుతి యగుచునుండగ
తలఁక కిట్టుల నుపేక్షించుట - తగునె నీకిది స్వామి? యనవుడు,
అంతలో వైశ్వానరుండు - యవని సుత నంక మందిడికొని
చితనుజిమ్ముచు పైకి వచ్చి - శ్రీరామునికిచ్చి యామెను 272

ఈమెయె వైదేహి, నీ సతి - యిసు మంతయుదోస మెఱుగదు
ఇక్కట్టుల పాలుసేయక - యేలుకొను మీ మోదమున నన,
రాముఁడప్పుడు సమ్మతించి - ప్రేమ జానకిఁ జేరదీసెను
బ్రహ్మ రుద్రప్రముఖ దివిజులు - ప్రబల హర్షయుతాత్మ హృదులై 273

శిష్ట రక్షణ జేసితీవు - దుష్టులను వధియించితీవు
ముగురు తల్లులు, భ్రాతలిద్దఱు - మురియుచును నీ రాకగొఱకై

ఎదురుజూచుచునుండి నారట - యిప్పుడే నీ వింటి??జని,
అందఱిని యాశ్వాసమొనరిచి - యయోధ్యాపురి ????షిక్తుఁడవై 274

దయయు, సత్యము, నిత్యములుగ - ధర్మసంస్థాపన ముజేయుము
సత్సంతాన మ్మునుంగని - సకల సౌభాగ్యముల కలిమిని
అలరుచుండుము దీర్ఘకాలం - బాయు రారోగ్యములతోనన,
ఇంద్రుఁడప్పుడు మఱియు నిట్లనె - "ఎట్టి వరములనైన గాని 275

కౌసలేయా! కోరుకొనుము - కాదనక నేనిత్తు నీ"కన
అనిని మడసిన నాదుసైన్యం - బంతయునుజీవించునట్లుగ,
బాణహతిచేడిల్లవోయిన - వారలెల్లఱుదేఱునట్లుగ,
వర మిమ్మన రామచంద్రుడు - వల్లెయని దేవేంద్రుడొసగెను 276

కపిసైన్యంబంతదేటి - కడు ముదంబున గంతులిడిరి,
దివిజులెల్లఱు విమానంబుల - దివికి నేగిరి సంతసమ్మున,
శుద్ధ విదియను రాత్రియంతయు - సుఖముగా కాలమును గడిపిరి
శుద్ధ తదియ, సినోదయమ్మున - శుద్ధభక్తుఁడు విభీషణుఁడు 277

రాముసెదుటను మోకరించి - రామదేవా! మా సపర్యల
నందు కొనుడీ యంచువేడగ - నాత డొల్లక నిట్లు నుడివెను
"నాదు తల్లుల, నాదు తమ్ముల - నాదు హితులను పౌరజనులను
చాల కాలంబయ్యె నేగని - యాలసించుట గూడ దిచ్చట 278

భక్తి, కాలము గడుపుచును, నా - పాదుకల సేవించుచుండిన
భరతుడిప్పుడు నాదురాకకు - ప్రతినిమేషము సెదురుజూచును
గడువులోపల బోవకుండిన - నడవు తన శపథమ్ము గావున
తప్పకే నరుగవలె పురి" కన - నొప్పుకొని యావిభీషణుఁడు 279

మణిమయమ్మగు హారవరములు - మానితమ్మగు పట్టువలువలు
మెచ్చి యిచ్చెను వనచరాళికి, - తెచ్చి నిలిపెను పుష్పకమ్మును,
సుగ్రీవాంగద విభీషణులకు - సౌరిది తన కృతజ్ఞతలజెప్పి,
అనిలదేవుని పుత్రునకు తన - యాశీస్సుల నందించెను 280

వారి కోరిక కాదనాక - వారలందఱు వెంటరమ్మని
శ్రీకరుండగు రాముడెక్కెను - చెలువు మీఱెడి పుష్పకంబును,
అవనిజాతను, జనక తనయను - నం??మందున నారజేర్చెను,
విల్లు చేతంబూని లక్ష్మణు - డుల్ల సిల్లుచు చెంతనిల్చెను 281

కామగమ్మగు పుష్పకమ్మున - కదలిచనిరల యయోధ్యాపురి
దారి పొడవున గనుచువింతల - దారాసుతులబడతులంగొని
చైత్రశుద్ధచవితి నాటికి - చతుర్దశ వర్షములు ముగియగ,
పంచమి తిథినాడు భక్తిని - భరద్వాజుని సందర్శించి 282

దేహ సంస్కారములు లేకను - దీనతన్ శయనించి నేలను,
జటలతో భరతుండు తనకై - శ్రద్ధగా వేచియుండెనని
మౌని ముఖమున దెలిసికొని తా - మదిని మిక్కిలి వంతగుందుచు
ఎందుకైనను నుత్తమంబని - ముందుగా హనుమాను నంపెను 283

అనుగు మిత్రులు గుహాదులకును - తనదు సేమము జెప్పి, వేజని,
అయోధ్యాపురి వార్తలన్నియు - నతి జవమ్మున దెలిసిరమ్మని,
అనగ నా హనుమంతుఁడరిగి - యతని యానతి నిర్వర్తించి
నయనముల కానంద మొసగెడి - నంది గ్రామమ్మునకు జేరి 284

మదిని బొగులుచునున్నవానిని - మౌనివలె కడుదనరువానిని
భరతునింగని యాంజనేయుఁడు - భక్తి మీఱగ నంజలించి,
రాము సేమము, సీతకుశలము - రావణుని హననమ్ము దెలిపి

ఎల్లి, పుష్యమి నక్షత్రంబున - యిచ్చటకు వేంచేయగలరని 285

సవినయమ్ముగ నివేదింపగ - సంతసాంబుధి మునిగి భరతుఁడు,
గ్రుచ్చి కౌగిట మారుతిని, తన - కూర్మి తమ్ముఁడు శత్రుఘ్నునితో
కైసేయుడు పురంబంతయు - కట్టింపుడు స్వర్ణమాలల,
అభిషేకమ్ముల నర్చనాదుల - నవేలమ్ముగ సేయింపుడు 286

వైతాళికులను, వాద్యగాండ్రను - చాతురింగల నాట్యకత్తెల
భూమిసురులను, వేదవిదులను - పుణ్యాంగనలను, పౌరజనులను,
సీతారాముల నాహ్వానింపగ - చెచ్చెఱం దరలింపుమనియన

రాచవారును, మంత్రివర్యులు - రాణివాసము, ససైన్యంబుగ 287

పరమ ముదమున బయలుదేరిరి - వరుస బారులు దీరియందఱు

కైక గూడను వారితోడను - కదలి చనియెను నందిగ్రామము,
పాదుకలు శీర్షమున నిడికొని - బయలుదేఱెను భక్తి భరతుఁడు
పుష్పకము కనుపించెనంతట - పొలుపు మీఱగనభ్రవీథిని 288

హర్షరవములు మిన్ను ముట్టెను - యానందంబున దేలియాడిరి
రాముఁడు, రఘురాముడంచును - రాముఁడు, శ్రీరాముఁడనుచును
అదిగొ సీత, యదిగొ జానకి - యంచు నర్మిలి నెగురుచుండిరి,
స్వాగతమ్ములు బలుకుచుండిరి - సంతసమ్మున కేకలిడిరి 289

పుష్పకమ్మది నేలడిగ్గెను - పురజనులు జేజేలుబలికిరి,
భరతుఁడద్దానిపైసెక్కి - భక్తి రాముని పాదమంటి
మ్రొక్కి యట్టులెజూచుచుండగ, - ముదమునన్ శ్రీరామచంద్రుఁడు
అంక మందున బ్రీతిసిలిపి - యాదృతిసి, మైనదుముకొసియెను 290

అవసి జాతకునంజలించి - అన్నియగు లక్ష్మణున కెఱగి
అంగద, సుగ్రీవ, హనుమల - నాదరంబుగ సేమమడిగి,
జాంబవంత విభీషణాదుల - సౌఖ్యమా! యని పలుకరించి,
వేగనందఱ ప్రస్తుతించెను - వినయశీలుఁడు భరతుఁడప్పుడు 291

మాతలకు కడుభక్తి మ్రొక్కి - మధురవాక్కుల నాదరించి
పౌర జనులను సాదరంబుగ - పలుకరించెను రామచంద్రుఁడు,
అన్నదరి పాదుకలనుంచి - యగ్రజా! గైకొమ్ము రాజ్యము
సేవకుఁడనై కాపుజేసితి - చింతదీరెను నీదురాకను 292

అనుచు భరతుండతి ముదమ్మున - నగ్రజుని పాదాల కెఱఁగెను
అత్తలందఱకెఱఁగి జానకి - యర్మిలిన్ సేమమ్ము లడిగెను,
పుష్పకమ్మపై నందఱెక్కి - పోయిజేరిరి నందిగ్రామము
భరతు కోరిక కాదనాక - ప్రజావాణిని మేర మీఱక 293

విబుధ బృందము, వసిష్ఠాదులు - వేదముల వల్లించుచుండగ
జేజేలను బలుక పౌరులు - సీమంతినులు పూలు జల్లగ
రమణియుతుఁడై రామచంద్రుఁడు - రాజ్యభారము స్వీకరించెను
కాషాయమ్ములను విడచి - క్షౌరకర్మలు ముగిసినంతట 294

మంగళస్నానములజేసి - మహితక్షౌమంబులను దాల్చి
రత్నఖచితాభరణ ధరులై - రాగరంజిత వదనములతో
అమాత్యులు, సామంతులెల్లఱు - అగచరాళి, సుగ్రీవాంగద
పవనజుఁడు, జాంబవంతాదులు, - భక్తిమెయివెనువెంటరాగా 295

దివ్యకరిపై యర్కపుత్రుడు - తేజరిల్లుచువెంటరాగా
భక్తి భరతుఁడు నొగనుగూర్చొని - పగ్గముల్ తాబూనితోలగ
రామచంద్రుని ప్రక్కనిలబడి - లక్ష్మణుఁడు వీచోపులిడగ
చెంత శత్రుఘ్నుండు నిలిచి - శ్వేతచ్ఛత్రము బట్టుకొనగ 296

విభీషణుఁడును ప్రక్కనిలిచి - వీవనంగొని విసరుచుండగ,
దివిజులెల్లఱు నింగినుండి - దివ్యదీవనలిచ్చుచుండగ,
దుందుభిధ్వానంబులెల్లెడ - దొందడిగ మార్మ్రోగుచుండగ,
కన్నెపిల్లలు, గోగణమ్ములు - మున్నడింజనుదెంచుచుండగ 297

అందముగ రతనాలుజెక్కిన - స్యందనమునం గూరుచుండి
సీతారాములు మోదమెలరగ - సేమముగనయోధ్యఁజేరిరి
వజ్రవైడూర్యములతళతళ - వజ్రిహర్మ్యముకన్నమిన్నగు
సౌధజాలములందు నతిథుల - సకల మర్యాదలను దన్పిరి 298

అర్కసూనుని యానమేరకు - యాంజనేయుఁడు, ఋషభనాముఁడు,
జాంబవంతుఁడు, వేగదర్శియు - చతురుదధి పావనజలమ్ముల
బంగారు భృంగారువులతో - వైళమునగొని తెచ్చినారట
పంచశత తీర్థములదెచ్చిరి - ప్లవగవీరులు క్షణములోన 299

మంగళవాద్యములు మెండుగ - మార్మ్రోగెనుదిక్కుదిక్కుల,
ఆరితేరిననాట్యకత్తియ - లందముగనాట్యమ్ముసలిపిరి,
శాస్త్రవేత్తలు, వేదవాదులు - స్వస్త్యయనమ్ములనునుడివిరి
సీతతో శ్రీరామచంద్రుని - చెలువుమీఱగరత్నపీఠిని 300

కూర్చుండజేసివసిష్ఠాదులు - కూర్మిమీఱగనభిషేకించిరి
శత్రుఘ్నుఁడు, శ్రీరామమూర్తికి - ఛత్రమ్మునుబట్టెభక్తిని,
విభీషణుఁడు, నర్కసూనుఁడు - వెల్లచామరములనువీచిరి,
ఇంద్రుపనుపునవాయుదేవుం - డిడియెమేల్ వజ్రాలపతకము 301

పాడిరిగంధర్వులెల్లరు - గూడిరచ్చటసిద్ధులెల్లఱు
గో, భూ, సువర్ణములద్విజ - కోటికర్మిలిరాముఁడొసగెను
రత్నరాజితరవణమొక్కడు - రహినిదానిడెనర్కసూతికి,
వజ్రమణిమయహారమొక్కటి - వాలిసుతునకుబ్రీతినిచ్చెను 302

మైంద, ద్వివిద, నీలాదులకును - మణిరవణములనిడియెభూపతి
ప్లవగవరులను, వానరాళిని - ప్రథితరీతిని సత్కరించెను
పట్టువలువలు, భర్మభూషలు - వాయుసూతికినొసగెజానకి
వానిధారణజేసిమారుతి - వజ్రకాంతులదేజరిల్లెను 303

అఖిలనిర్జరతతులుప్రేముడి - నాశీర్వాదములందించిరి
రామచంద్రుపట్టాభిషేకము - రమ్యతమముగ సాగిపోయెను
అతిథులందరు రామచంద్రుని - యాజ్ఞగైకొనిపెడలిరిండ్లకు
పౌండరీకంబశ్వమేధము - వాజపేయంబాదిగాగల 304

యజ్ఞయాగాదులనురాముం - డాచరించెనుబహుళనిష్ఠను
భద్రముగధరనాతఁడేలెను - పదునొకండువేలసంవత్సరంబులు
శ్రీరాముని పాలనమ్మున - చింతయనునదియెరుగరెవ్వరు
నడచుచుండెను ధర్మమెల్లెడ - నాల్గు పాదంబులను సతతము 305

ఈతిబాధలవేమొదెలియక - నీతి, జాతులు, విస్మరింపక

పైడిపంటల, సకలసిరులను - పచ్చగా వర్ధిల్లుచునుప్రజ
రాముఁడు, రఘురాముడంచును - రామజపమునెసలుపుచు??

ఎందుబోయినరామమయమే - యెచటవిన్నను రామనామమే 306

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము
శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ

ఇది శ్రీహనుమచ్చరణారవింద మిళిందాయమాన మనోవైభవ, ధూళిపాళ శంకరయ్య రత్నమ్మల తనూభవ, సుజన విధేయ, కళాసరస్వతి, నాటకకళా ప్రపూర్ణేత్యాది బిరుదాంకిత సీతారామశాస్త్రి ప్రణీతంబైన గేయరామాయణ కావ్యమందు యుద్ధ కాండము.

"గేయరామాయణము సంపూర్ణము"
శ్రీసీతారామచంద్రార్పణమస్తు
శ్రీహనుమత్పాదార్పణమస్తు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ హనూమద్రామార్పణమస్తు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ